

**KTH Arkitektur
och samhällsbyggnad**

Tidskrift för Arkitekturforskning

- de första fem åren av tidskriften som svenskt projekt

Magnus Rönn

Kulturlandskapet

Skolan för Arkitektur och Samhällsbyggnad, KTH

Författare: Magnus Rönn
Titel: Tidskrift för Arkitekturforskning
- de första fem åren av tidskriften som svenskt projekt
TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2017:1
ISSN 1402-7453
ISRN KTH/ARK/FP—17:01—SE
ISBN 978-91-7729-276-0

E-post: magnus.ronn@arch.kth.se
Address: Magnus Rönn
School of Architecture and The Built Environment
Royal Institute of Technology
100 44 Stockholm, Sweden
Phone: + 46-(0)8-790 8565

Kulturlandskapet

ISBN 978-91-983911-0-7

E-post: magnus.ronn@kulturland.se
Adress: Magnus Rönn
Kulturlandskapet
Ekelidsvägen 5
457 40 Fjällbacka
070-5516007

Förord

2017 firar *Nordisk Förening för Arkitekturforskning* sitt 30-års jubileum i Oslo. Föreningen startade 1987 som ett svensk projekt under namnet *Föreningen för Arkitekturforskning* med uppgiften att ge ut *Tidskrift för Arkitekturforskning*, som är en vetenskaplig publikation. 1992 ombildades föreningen till *Nordisk Förening för Arkitekturforskning*. Samtidigt bytte tidskriften namn till *Nordisk Arkitekturforskning*.

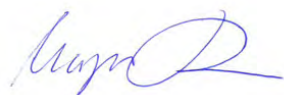
Det här är berättelsen om tidskriftens första fem år. Genomgången är gjord på uppdrag av Anders Bergström vid KTH/Arkitektur. Rapporten ger både en kronologisk och en tematisk bild av svensk arkitekturforskning sedd genom tidskriftens publiceringar. Refererade artikel-författare presenteras i rapporten med namn utan titel. Inte heller tidskriften redovisar författarnas akademiska titlar i anslutning till publicerade texter.

Jag försöker ringa in tidskriftens kunskapsobjekt – arkitekturforskning – genom att kommentera ett antal artiklar. Principen bakom urvalet är att texterna ska behandla en central aspekt på arkitektur som a) akademiskt ämne för grundutbildning, b) professionell disciplin för praktiker och c) kunskapsfält för arkitekturforskare.

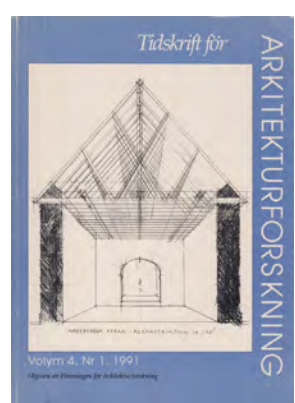
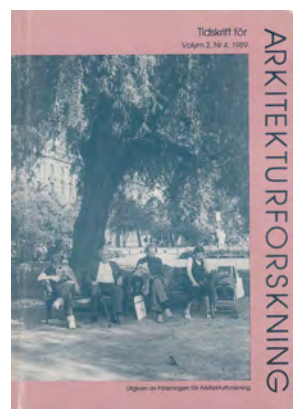
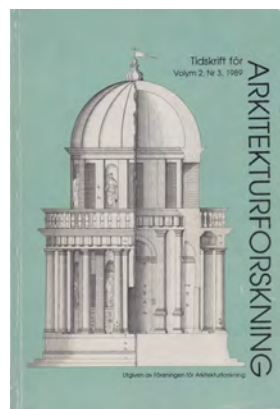
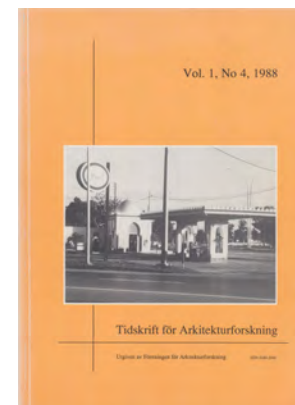
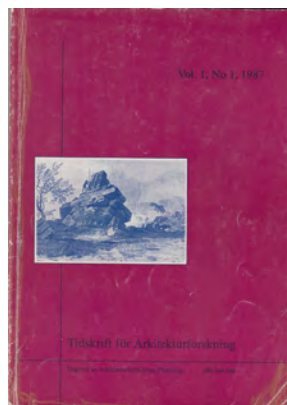
För att ge läsaren en uppfattning om tidskriftens organisatoriska ram innehåller rapporten två bilagor; dels stadgarna från föreningens konstituerande mötet 1987, dels stadgarna från årsmötet 1992 när den svenska föreningen reorganiserades till en nordisk förening med tillhörande namnbyte på tidskriften.

Januari 2017

Stockholm – Göteborg

Magnus Rönn

Tidskrift för Arkitekturforskning

- de första fem åren av tidskriften som svenskt projekt

Magnus Rönn
KTH/Arkitektur/Kulturlandskapet

Abstract

This paper examines the development of the scientific *Journal of Architectural Research* from 1987 to 1991. It's a story of architectural research that needs to be told. The journal started as a Swedish project at the schools of architecture in Stockholm, Lund and Gothenburg. The association behind the journal held its first meeting 1987, October 3 in Gothenburg. In 1992 the association became transformed to a Nordic association and the journal changed its name to the *Nordic Journal of Architectural Research*.

The paper investigates and analyzes the first Swedish phase of the scientific journal. Already in the beginning the journal has a clear division into three parts; 1) scientific articles, 2) articles and 3) reviews. This basic structure remains the same during the entire survey period.

The study focuses on how the research was discussed in the journal. The global objective is to contribute to knowledge on the development of architectural research seen through the *Journal of Architectural Research*. During the period 1987 to 1991, the editorial board has managed to publish 14 issues containing 117 scientific articles, 31 debate articles and 44 reviews. Such is the essence of the publication in the field of architecture by the journal.

The center of the study are scientific articles on architecture and how this subject relates to research according to the editorial board. What kind of discussion takes place in published articles dealing with architecture as art and science? How have the manuscripts been reviewed? What issues interested the authors when architecture was seen as a new field for scientific studies. The research strategy in the study may be summarized as follows:

- *Archive Studies*; 14 issues during 1987–1991 have been investigated. They form an archive with texts, which are used as an empirical base for this paper together with documents from the association such as protocols from annual meetings with members and board meetings.
- *Selection of articles and close reading*: Introductions from editors and a selection of scientific articles are investigated through close reading in order to understand the debates.
- *Interviews*: Eight key persons from the board and editorial group have been interviewed through a questionnaire.

From the texts we get a good understanding of how the journal was developed and how research questions in architecture transformed during 1987–1991. The interviews contribute with personal reflections from key actors. The result is summarized as five conclusions at the end of the paper. The development of the journal and its scientific ambition can be seen as based on trial and errors. The journal represents a first important step in building a research community and a qualified discussion on architecture, landscape architecture and urban design as art and science.

Key words: Journal of architectural research, architectural research, scientific articles

1. INLEDNING

Föreningen för Arkitekturforskning bildades 1987¹ med uppgift att ge ut *Tidskrift för Arkitekturforskning*, som är en vetenskaplig publikation. Valet att låta en förening äga och driva tidskriften svarar mot en önskan om oberoende – att tidskriften skulle vara fri och obunden. Det konstituerade mötet hölls den 3:e oktober i Göteborg 1987. Då har redan ett första nummer publicerats. En av redaktionsmedlemmarna ger följande bild av det konstituerande mötet:

Ett tydligt minne från bildandet av föreningen för arkitekturforskning på restaurang Einstein i Teknikparken är att jag efter mötet körde fem deltagare, docenter och professorer (Boalt, Wählström ...) till Centralstationen i min bil med fyra platser utöver föraren (Thörnqvist dubbelvikt bland väskorna i bagageutrymmet) i snöyran. (Informant, 2016)

Föreningen startade som ett svenskt tidskriftsprojekt av arkitekturforskare vid arkitekturskolorna i Stockholm, Göteborg och Lund. 1992 ombildades föreningen. Målgruppen för tidskriften utvidgades till nordiska arkitekturforskare. Det nya namnet på föreningen blev *Nordisk Förening för Arkitekturforskning*. Tidskriften bytte parallellt namn till *Nordisk Arkitekturforskning* med undertiteln *Nordic Journal of Architectural Research*. Under de första fem åren, 1987–1991, dominerar texter på svenska. Det gäller både för vetenskapliga artiklar, debattartiklar och recensioner. Förnyelsen av föreningen resulterade i att vetenskapliga manuskript efter hand började publiceras på danska, norska och engelska.

Det sista numret av *Tidskrift för Arkitekturforskning* som svenskt projekt innehåller ett index över textproduktionen. Som läsare blir man imponerad. Under perioden 1987 – 1991 har föreningen gett ut 14 nummer som tillsammans innehåller 117 vetenskapliga artiklar, 31 debattartiklar och 44 recensioner. Så ser kärnan ut i tidskriftens textproduktion inom arkitekturområdet. Utgivningen väcker frågor som: Vad låg bakom framväxten av tidskriften? Hur organiserades redaktionsarbetet? Vilken forskning publicerades? Hur granskades texterna? Vilka frågeställningar engagerade arkitekturforskarna? Vad är skälen bakom omvandlingen av föreningen och tidskriften till ett gemensamt nordiskt projekt?

Studien har gjorts på uppdrag av Anders Bergström vid KTH/Arkitektur. Syftet är primärt att berätta hur diskussionen om arkitekturforskning i tidskriften utvecklades. Avsikten är att redovisa framväxten av arkitektur som ett nytt och självständigt forskningsfält. Förutom utgivningen av tidskriften bidrog den bakomliggande föreningen till uppbyggnaden av forskarmiljön genom årliga symposier som innehöll föreläsningar och presentation av papers.

Jag kommer att lyfta fram och kommentera artiklar i tidskriften som speglar relationen mellan arkitektur och forskning som konst och vetenskap. Metodiken kan sammanfattas i inventering, urval och närläsning av valda texter. Resultatet ger en samtidshistorisk bild av arkitekturforskningen sedd genom tidskriftens publicering av artiklar. Som komplement till min genomgång av texter har jag samlat in intervjudata från nyckelpersoner och granskat föreningens protokoll från 1987 till och med 1991. Åtta informanter som haft centrala positioner i föreningen som ledamöter av styrelsen och redaktionen har besvarat frågor i ett formulär.

¹ Föreningen hette *Arkitekturforskarnas förening* (AFF) när första numret gavs ut, men bytte namn till *Föreningen för Arkitekturforskning* på det konstituerande mötet 1987-10-03.

2. ARKITEKTURFORSKNING 1987 – kunskapsobjekt och forskningsperspektiv

1987 utkommer *Tidskrift för Arkitekturforskning* med två nummer. Byggforskningsrådets Vetenskapliga Nämnd (BVN) har lämnat ekonomiskt stöd till utgivningen efter uppvaktning av Finn Werne, forskare vid Chalmers-Arkitektur. Planen är att varje nummer ska innehålla artiklar, debattinlägg och recensioner. Tidskriften behåller denna struktur under hela undersökningsperioden. Grundkravet för publicering av vetenskapliga manuskript är att texterna blivit godkända av två oberoende granskare med forskningskompetens. Det finns ingen instruktion för granskningen, utan redaktionen förlitar sig på granskarnas allmänna kompetens. Två nyckelpersoner förmedlar följande minnesbilder av redaktionsarbetet:

Man bör betänka att arkitekturforskningen var ett ganska oprövat och brådmoget fält där alla kände alla. Det gällde ju att hitta personer som var kunniga inom de olika särområden som var aktuella, i synnerhet i början ofta odisputerade forskare. Vi gjorde vårt bästa. Några instruktioner kommer jag inte ihåg. (Informant, 2016)

Vi ville locka författare till tidskriften och samtidigt se till att texter uppfyllde kraven på vetenskaplighet. I början hade vi ingen granskningsmall utan förlitade oss på granskarnas förmåga att bedöma texternas vetenskaplighet. Vi ville bygga upp en tidskrift där arkitekturforskningen kunde bedömas utifrån sina egna villkor. Bedömningsstandarden växte fram ur vår vetenskapliga praxis, (Informant, 2016)

Redaktionen för de båda första numren 1987 består av forskare vid Arkitekturskolan i Stockholm. Artiklarna fokuserar på arkitektur som forskningsfält. Redaktionen försöker ringa in tidskriftens kunskapsobjekt och vetenskapliga ambitioner. Enligt programförklaringen ska publikationen vara ett forum för debatt om arkitekturforskningens innehåll, kvalitet och metodik. Det redaktionella arbetet är kollektivt. Tidskriften har ingen chefredaktör. Motiven för etableringen av tidskriften beskriver Stockholmsredaktionen så här:

Svensk arkitekturforskning har saknat ett medium att publicera, recensera och kritisera vetenskapliga rapporter och artiklar uti. Arkitekturforskarnas förening vill, genom att starta Tidskrift för Arkitekturforskning, råda bot på denna brist, och samtidigt skapa ett forum för en debatt om forskningens innehåll, metodik och kvalité. Tidskriften vänder sig till forskande och projekterande praktiker, och andra med intresse för arkitekturen, liksom stadsplaneringens och formgivningens område. (1987:1, s 5)

Tidskriftens första nummer innehåller sju vetenskapliga artiklar. Jag kommer att kommentera en av dessa texter som tar upp och analyserar begreppet arkitekturforskning, ett övergripande nyckelbegrepp som både gett namn åt föreningen och dess tidskrift. Det är en lämplig start för en planerad undersökning av tidskriften, redaktionsarbetet och hur arkitektur och forskning behandlas i publicerade manuskript.

Begreppet arkitekturforskning

Jan Eriksson inleder numret med frågan: Vad är arkitekturforskning - egentligen? Bakgrunden till artikeln är en utredning från 1983 om forskningen vid arkitekturskolorna i Sverige som han genomförde tillsammans med Örjan Wikforss. Författarna döpte studien till *Arkitekturforskning*. Utredningen bidrog till att begreppet arkitekturforskning blev en samlande beskrivning av FoU-verksamheten vid arkitekturskolorna i Stockholm, Göteborg och Lund. Sedd på

detta sätt framträder begreppet som en uppfinning som haft en stark livskraft och överlevt förändringar i synen på forskning vid arkitekturskolorna.

Det första belägget på begreppsanvändningen som Eriksson finner dateras till 1971. Detta år rapporterar Jan Wallinder från ett symposium om studier i arkitekturämnet som han kallar arkitekturforskning. Begreppet ser Eriksson som uttryck för en stark önskan att etablera arkitekturforskning som en egen vetenskaplig disciplin. Forskningsansvariga företrädare vid arkitekturskolorna i Sverige behöver kunna svara på vad som konstituerar forskningen i arkitektur. Grundutbildningen ska både tillgodose ett samhälleligt behov av kvalificerade personer och vara forskningsförberedande.

Ett möjligt svar på frågan ”vad är arkitekturforskning” går ut på att den vetenskapliga produktionen har i uppgift att försörja professionen med kunskap. Men det är en alltför allmän definition. Att arkitekturforskningen främst ska belysa relationen mellan form och funktion är inte heller ett klagörande svar. En mer tilltalande utgångspunkt finner Eriksson hos Hans Fog och Ramin Wåhlin (1985) som definierar forskningen med hänsyn till de frågor som ska besvaras och deras knytning till arkitektur som akademiskt ämne och professionell tradition. Det är ett fruktbart perspektiv för Eriksson, även om han är tveksam till att värdera den vetenskapliga kunskapsproduktionen enbart utifrån dess praktiska nytta. Rimligtvis har arkitekturforskningen ett vidare uppdrag i samhället.

Efter dessa överväganden redovisar Eriksson fem möjliga svar på frågan, vad är arkitekturforskning - egentligen? Det är förslag till definitioner som han tar upp och kommenterar i artikeln. Preliminärt kan arkitekturforskningen antas vara:

1. Forskning som bedrivs vid arkitekturskolor
2. Konstvetenskaplig forskning med inriktning mot byggnadskonst
3. Arkitekturteori
4. Forskning för att tillgodose arkitekternas kunskapsbehov
5. Forskning för att tillgodose arkitekternas *speciella* kunskapsbehov

Den första definitionen ser Eriksson som djupt problematisk. Så till exempel kan det förekomma FoU-projekt vid arkitekturskolor som i stället för arkitekturforskning bör kallas konstnärlig eller teknisk forskning. En andra invändning är att det finns en kvalificerad utredningsverksamhet hos statliga myndigheter, kommunala förvaltningar och företag som på goda grunder kan kallas för arkitekturforskning. Den allvarligaste invändningen är dock att lokaliseringen inte kan läggas till grund för hur FoU-projekt ska definieras. En sådan klassificering bör undvikas eftersom den inte säger något om innehållet i den framtagna kunskapen.

Den andra definitionen passar in på ämnet arkitekturhistoria. Eriksson finner det naturligt att beteckna konstvetenskaplig forskning om byggnader för arkitekturforskning. Sådana studier ligger nära arkitekturhistoria. I den tredje definitionen jämför han arkitekturforskning och arkitekturteori, ett perspektiv som inbegriper idéer om arkitekturens tillkomst, funktioner, syften och förutsättningar. Att se arkitekturforskning som arkitekturteori kan därför vara rimligt. Det betyder att arkitekturforskningen får en tydlig koppling till teori och empiri.

Den fjärde definitionen - forskning som tillgodoser arkitekternas behov av kompetens – tar fasta på kunskapens praktiska nytta. Arkitekturforskningen ska vara relevant för professionen och bidra till att bygga upp arkitekternas vetenskapliga kompetens. Eriksson tycker att det är en tilltalande klassificering samtidigt som han påpekar att arkitekturforskningen har en bredare målgrupp, varför definitionen trots allt saknar en önskvärd precisering.

Den femte definitionen är en avgränsning av arkitekturforskningen, som Eriksson uppfattar som en rimlig och fruktbar specifikation. Återigen betonas forskningens relevans för arkitektyrket. Förtydligandet går ut på att arkitekturforskningen bör försörja professionen med nyttiga kunskaper i form av vetenskapliga resultat *anpassade till arkitektarbetet som konst och vetenskap*.² Därmed får arkitekturforskningen ett tydligt fokus, även om det kan vara svårt att närmare ringa in vad som är arkitekternas speciella kunskapsbehov. Eriksson föredrar definitionerna nr 2, 3 och 5. Eriksson avslutar artikeln medföljande reflektion:

Jag har försökt att skissera några utmärkande drag hos de forskningstyper som jag anser man lämpligen kan kalla arkitekturforskning. Mina definitionsförslag är inte särskilt precisa, men jag inte säker på att man skapar större klarhet genom ytterligare preciseringar. Att gränserna mellan arkitekturforskning och annan forskning är flytande och att det därför i vissa fall uppstår gränsdragningsproblem är inte något unikt för arkitekturforskningen. Det gäller i lika hög grad forskningen inom många andra discipliner. (1987:1, s 60)

2.1 Ideologi och vetenskap

Det andra numret 1987 pekar ut gränslinjen mellan ideologi och vetenskap som en central forskningsfråga. Numret innehåller nio vetenskapliga artiklar. Också denna gång består redaktionen av forskare från Arkitekturskolan i Stockholm. Att utöva ideologikritik bör, enligt redaktionen, vara en av arkitekturforskningens viktigare uppgifter. För att få perspektiv på arkitekturforskningen som vetenskap har redaktionen bjudit in Aant Elzinga, filosof från Göteborgs Universitet, att reflektera över hur akademiska ämnen vid universitet bygger upp sin identitet som ett självständigt forskningsområde. Han uppfattar arkitektur som ett nytt fält med historiska rötter i behov av att slå vakt om sin särart:

Arkitektur har ... existerat i årtusenden. Ändå är det här som problemet delvis finns: jag hävdar att arkitekturforskningen är på jakt efter sin rätta identitet, ty det finns ingen entydig uppfattning om arkitektarbetets, och därmed arkitekturforskningens vetenskapliga grund. Å ena sidan finns en anknytning till konstnärs- och akademitraditionen, vilket betonar den estetiska dimensionen; å andra sidan finns det en anknytning till det moderna planeringsarbetet, massproduktionen, och konsumtionssamhället. (1987:2, s 67)

Elzinga kan inte lämna något svar på frågan om vad som är arkitekturforskningens vetenskapliga kärna utan ser som sin uppgift att peka ut hur nya kunskapsobjekt bildas genom en kombination av externa och interna styrfält. Det externa styrfältet svarar för finansiering av forsk-

² I samma nummer av tidskriften presenterar Finn Werne och Anna Östnäs en alternativ definition av arkitekturforskningen som kunskapsobjekt. Deras förslag går ut på att sätta relationen mellan människa och arkitektur i centrum för kunskapsproduktionen. Enligt detta synsätt bör forskningen vid arkitekturskolorna handla om människors möte och interaktion med arkitektur inklusive skapandet av den byggda omvärlden.

ningen genom forskningsråd, utlysningar av forskningsmedel, ansökningsförfarande, granskningsrutiner för bedömning av forskningsprojekt och beslut om anslag. Det interna styrfältet utformas av berörda forskare och speglar deras uppfattningar om vad som är relevanta forskningsfrågor och hur vetenskaplig kvalitet ska säkras.

Relationen mellan inom- och utomvetenskapliga kriterier på forskning och vetenskaplig kvalitet ser Elzinga som problematiskt för ett nytt forskningsfält som arkitektur. Kraften i det externa styrfältet gör att kunskapsutvecklingen kan omvandlas till en alltför okritisk forskningspraktik anpassad till forskningsrådets utlysningar av medel. Det interna styrfältet kan å andra sidan leda till en akademisering av forskningsproblem avskild från professionen som gör att arkitekter inte längre uppfattar forskningen som relevant för yrket. Integriteten mellan praktiserande arkitekter och arkitekturforskare måste vara ömsesidig. För att säkra arkitekturforskningens självständighet vid universitet redovisar Elzinga fyra grundläggande principer:

- *Autonomi*; forskare ska kunna fatta självständiga beslut i frågor som är väsentliga för den egna verksamheten utan externt inflytande.
- *En kritisk hållning*; forskare ska vara kritiska till det egna forskningsarbetet och idka självkritik inom forskarkollektivet.
- *Arbetsförhållanden som främjar självständighet*; forskare ska inte stå i ett otillbörligt beroendeförhållande till externa finansiärer och beställare.
- *Skiljelinje mellan inom- och utomvetenskapliga intressen*; forskningens institutioner ska upprätthålla skiljelinjen mellan inom- och utomvetenskapliga intressen, samt utveckla forskningspolicy på fakultets-, sektions- och institutionsnivå.

De fyra principerna har återkommande varit föremål för diskussion vid arkitekturskolorna, både vid tillsättningen av interna tjänster och vid uppbyggnaden av externt finansierade forskargrupper. Konkret innebär principerna att det måste finnas tillräckligt med fria resurser i form av fasta tjänster vid universitet för att forskningen ska vara oberoende. Tillgången till egen tid för forskning i tjänsten sätter gränser för arkitekturforskningens självständighet.

3. ARKITEKTURFORSKNING 1988 – Bostäder och u-landsforskning

1988 publicerar tidskriften också två nummer. Det första numret har bostadsforskning som gemensamt tema. För urvalet av artiklar till svarar en Göteborgsbaserad redaktion vid Chalmers-Arkitektur. Fyra av sex vetenskapliga artiklar tar upp bostäder. Dan Bernfeldt inleder temat med referenser till europeiska studier. Hypotesen är att brukarinflytandet i bostadsprojekt gått från protest (1968) till nyanserad dialog vid upprustningar (1988). Bernfeldts artikel kan läsas som en personlig reflektion över forskningsprojekt som sträcker sig från självförvaltning av bostäder i Bologna och Venedig till medborgardeltagande i Berlin och internationell samverkan med Chalmers-Arkitektur.

Lena Jarlöv, Karla Werner och Torbjörn Anderson & Einar Olsson svarar för övriga tre artiklar i bostadstemat. Jarlöv presenterar ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt med syfte att stödja förnyelsen av stadsdelen Kortedala, en förort i Göteborg från 1950-talet. Avsikten var både att bidra till ett lokalt medborgarinflytande och att generera vetenskaplig kunskap om den underliggande planeringsprocessen. Jarlöv upplevde en skillnad mellan forskning och kommunal

planering i forskningsprojektet, som resulterade i att hon såg sig tvungen att renodla sin roll som arkitekturforskare när tjänstemännen presenterade en utvecklingsplan för stadsdelen. Dilemmat beskriver Jarlöv så här: Som kommunal planerare måste man sluta att ställa frågor vid en viss tidpunkt och bestämma sig för konkreta åtgärder. Som forskare kan man aldrig upphöra att ställa kritiska frågor och söka belägg för ståndpunkter. Denna kluvenhet mellan teori och praktik hänför Jarlöv till sin roll som forskare i stadsförnyelsen. Hon tror även att hennes behov av att klargöra sin position i forskningsprojektet var större än hos kollegorna från etnologi, kulturgeografi och sociologi på grund av hennes ämnesmässiga tillhörighet till arkitektur.

Werner beskriver hur ungdomar i förorten ser stadens centrala delar som en tillflyktsort bort från en utarmad arkitektur och ett ensidigt stadsbyggande. Anderson och Olsson söker svar på vad som kännetecknar drömbostaden genom att låta vuxna människor leka fram sina hem med hjälp av modellmöbler och interiörer i skala 1:20. Drömbostaden jämförs sedan med deltagarnas skildringar av sina uppväxtmiljöer. Författarna ser samspelet mellan arkitektur och individ som styrt av två faktorer; dels av funktionella faktorer i miljön, och dels av symboliska faktorer representerade av minnen och upplevelser. Andersson och Olsson noterar att metoden i studien startade en process hos deltagarna som kan liknas vid psykoterapi.

3.1 U-landsforskning

Det andra numret av tidskriften 1988 är utformad av en redaktion från Lund. Numret innehåller sex vetenskapliga artiklar. Redaktionen beklagar bristen på internationella studier som kombinerar arkitektur med samhällsvetenskapliga perspektiv på U-landsforskning. Artiklarna i numret kan därför ses om ett kalejdoskop över forskningsområdet. Redaktionen provocerar genom att i inledningen ifrågasätta tidskriftens kvalitetskrav för publicering av vetenskapliga artiklar. Enligt redaktionen har granskarnas krav varit alltför höga, med åtföljande bortsällning av inkommande manuskript och omarbetning av accepterade texter. Borde inte tidskriften vara ett forum för skribenter med varierande bakgrund och forskningserfarenhet? Även inte helt färdigarbetat texter borde kunna ges plats.

Lundaredaktionen är rädd för att kraven på vetenskaplighet ska uppfattas som elitistiska och avskräckande på målgruppen. Formuleringarna leder till en principiell diskussion i föreningens styrelse om hur kritik ska framföras, tidskriftens vetenskapliga status och legitimitet i forskarsamhället. På styrelsemötet 1989-11-08 kommer ledamöterna fram till att debatter om föreningens publiceringsprinciper och praxis ska föras på debattplats i tidskriften – inte i redaktionens inledning.³ Vidare bör en styrelseledamot i fortsättningen ingå i redaktionen.

Genom etableringen av föreningen och tidskriften har makten över publiceringar flyttats från enskilda forskare till redaktörer och granskare av artiklar. Bedömningen av texternas kvalitet har förvandlats till en kollektiv angelägenhet för forskare i området med stöd av inomvetenskapliga kriterier. Lundaredaktionens inledning och kritiken av denna inom föreningen är ett illustrativt exempel på motstridiga intressen som pendlar mellan en önskan att vara öppen och relevant för professionen och samtidigt tillämpa granskningsrutiner som ger vetenskaplig legitimitet i forskarsamhället och vid akademiska institutioner.

³ Se även Finn Wernes kommentar i nr 1989:1/2.

4. ARKITEKTURFÖRKUNING 1989 - Gestaltning, utvärdering och platser

1989 utkommer tidskriften med tre nummer, ett dubbelnummer och två ordinarie nummer. Detta år noterar redaktionen att tidskriften saknar tydliga kriterier för granskningen av vetenskapliga manuskript. Fram till nu har redaktionen förlitat sig på att granskarna kunnat bedöma texterna utan särskilda anvisningar. Framtagningen av en granskningsmall förutsätter dock en fördjupad diskussion om vad som är kriterier på vetenskaplig kvalitet i arkitektur.

Dubbelnumret, 1989:1/2, produceras av en Göteborgsbaserad redaktion. Temat för numret är arkitektonisk gestaltning. 11 av 12 artiklar i tidskriften kommer från ett symposium 1989 kallat *Gestaltning - en estetisk, konstnärlig och vetenskaplig process*. Redaktionen publicerar konferenspapers i ett omfångsrikt och intressant temanummer. Jag tar upp tre manuskript av Lil Benton, Birgit Cold och Jerker Lundequist som omvandlats till vetenskapliga artiklar. Det är texter som speglar synen på arkitektur och gestaltning som ett kunskapsobjekt mellan konst och tillämpad vetenskap.

Gestaltning och företag

Benton behandlar gestaltning som en konkurrensfaktor i ett ekonomiskt sammanhang. Hennes artikel innehåller tre utgångspunkter. För det första tillämpar hon begreppet gestaltning på utformningen av produkter. För det andra använder hon en företagsekonomisk referensram för att beskriva produktionen av arkitektur och arkitekttjänster. För det tredje intresserar hon sig för relationen köpare – säljare. I det företagsekonomiska perspektivet är gestaltning både ett sökande efter innovationer och en fråga om återföring av kunskap. Att hitta nya lösningar och samtidigt hålla de ekonomiska konsekvenserna under kontroll gör att företag kan hävda sig på marknaden. Benton ser flera nära kopplingar mellan ekonomiska processer, gestaltning, erfarenhetsåterföring och innovationer i arkitektur, byggande och förvaltning. Hon tror att funktionella och ekonomiska aspekter blir allt viktigare i framtiden vid gestaltningen av produkter som har konstnärliga avsikter och estetiska utgångspunkter. Grunden till denna övertygelse förlägger Benton till konkurrens- och tävlingssituationer i arkitektur och byggande.

Begreppet arkitektonisk kvalitet

Cold diskuterar kvalitet i arkitektur - inte det mätbara standardiserade kvalitetsbegreppet, utan kvalitet som en estetisk upplevelse. Hos Cold är kvalitet en estetisk upplevelse som skapas i en kontinuerlig process av förändring i arkitektur och som förnyas genom forskning och professionell praktik. Arkitekturhistorien levererar en kontextuell plattform som ger inspiration och stöd till gestaltning och värderande omdömen av byggnadsverk. Professionen har behov av att kunna identifiera vad som är god kvalitet och gör det angeläget att bevara byggnader och skydda dem från rivning. I artikeln formulerar Cold sju hypoteser om arkitektonisk kvalitet. Positiva kvalitetsupplevelser uppstår när ett byggnadsverk:

- har lång användning
- åldras vackert
- är enkelt och lättfattligt att bruka
- glädder oss genom sitt uttryck eller sin blotta existens
- verkar genomtänkt och genomarbetat

- är originellt
- har en helhet i uttryck och innehåll

Hypoteserna kan ses som referenser till traditionella arkitektoniska värden som hållbarhet, äkthet, professionalitet och helhet. Originalitet representerar en önskan om förnyelse. Det betyder att kvalitet ingår i en process av arkitekturhistorisk förnyelse i synen på arkitekturens mål, medel, uttryck och uppgift i samhället. Cold lägger inte fram några starka bevis för sin hypotes om positiva upplevelser av arkitektonisk kvalitet. Det är upp till forskare och praktiserande arkitekter att fortsätta diskussionen och pröva om hennes hypoteser fungerar som stöd i förståelsen av begreppet arkitektonisk kvalitet.

Konstnärligt utvecklingsarbete

Lundequist analyserar begreppet konstnärligt utvecklingsarbete. Bakgrunden är ett uppdrag från Birger Boman, dekanus vid Valands konsthögskola i Göteborg. Lundequist formulerade först utredningen som en kommentar till en UHÄ-rapport om konstnärligt utvecklingsarbete. Därefter har texten bearbetats både inför presentationen på symposiet om gestaltning och i efterhand via synpunkter från deltagare i symposiet. Publiceringen i tidskriften skapar debatt.

Lundequist tar utgångspunkt i fyra huvudaktiviteter vid arkitekturskolorna: a) Forskning och utveckling, b) forskarutbildning, c) vidareutbildning och d) grundutbildning. Gemensamt är målet att producera, förmedla och upprätthålla arkitekternas yrkeskunskap. Lundequist förväns över att universitet och forskningsråd valt att bygga upp en akademiskt inriktad forskning vid arkitekturskolorna som skiljer sig från professionen vad gäller arbetssätt och teknik, och att man endast i liten utsträckning prövat arbetsmetoder för konstnärligt och tekniskt utvecklingsarbete, vilket bättre borde passa till arkitekternas yrkespraktik. Han hoppas att det konstnärliga utvecklingsarbetet kan bli en bro mellan vetenskap och beprövad yrkeskunskap. Det ser han som nödvändigt för en kvalificerad kunskapsproduktion på arkitekturområdet. Framväxten av *research by design* vid arkitekturskolorna och *konstnärlig forskning* kan ses som en vidareutveckling av denna riktning.

Lundequist börjar med att försöka klargöra begreppet konstnärligt utvecklingsarbete. Vad är det? En första preliminär definition är att det handlar om en systematiskt dokumenterad, framåtblickande och utvecklingsinriktad verksamhet. Sett som forskning ska både genomförandet av konstnärliga projekt och dess resultat vara åtkomligt för kritik och utvärdering. Det är ett grundkrav som måste uppfyllas. Men det ska ske på egna villkor. Dokumentation, analys och utvärdering bör därför så långt som möjligt utnyttja den konstnärliga disciplinens metoder och redskap. Enligt Lundequist består den konstnärliga kompetensen i att kunna se, beskriva och avbilda det som ligger bortom vetenskapens kalkyler och bevisföring. Det är en kontroversiell tes. Argumentet om en oåtkomlig mystisk kärna väcker också kritiska kommentarer i tidskriften.

På ett övergripande plan är det konstnärliga utvecklingsarbetet för Lundequist en fråga för gestaltande, skapande och kreativa arbetsorganisationer. Överfört till arkitekturens område bör målet för det konstnärliga utvecklingsarbetet handla om att utveckla professionens arbetsmetoder, organisationsformer, redskap och yrkesroller. Det är en inriktning på FoU-verksam-

heten som han hoppas ska kunna överbrygga klyftan i arkitektur mellan forskning och projektering, mellan grundutbildning och forskarutbildning och mellan teori och praktik.

4.1 Utvärdering och utveckling

Nummer 1989:3 har utvärdering och utveckling som tema. För numret svarar åter en Stockholmsbaserad redaktion. Numret innehåller sex vetenskapliga artiklar. Samtliga tillhör temat. Två av dessa kommer från forskare inom andra discipliner. Redaktionen har bjudit in Göran Wallén, vetenskapsteoretiker från Göteborgs Universitet, och Tore Nilstun, filosof vid Lunds universitet, att reflektera över begreppet utvärdering som teori och praktik. Bakgrunden är att Byggforskningsrådets Vetenskaplig Nämnd gjort en utvärdering av arkitekturskolornas bostadsforskning. Redaktionen konstaterar att utvärdering är en verksamhet som väcker kritiska frågor av stor betydelse för arkitekturforskningen och hur FoU-projekt finansieras. Av detta skäl finns det anledning att granska utvärdering, både som praktik hos forskningsråd och som en extern genomlysning av arkitekturskolor som forskande miljöer.

Gestaltningsspörsmål som utvärderingsproblem

Diskussionen inleds av Wallén. Han har samarbetat i flera projekt med forskare vid arkitekturskolan i Göteborg. Wallén noterar att synen på utvärdering förskjutits över tid, men att ansatserna kompletterar varandra och kan sammanfattas i följande inriktningar:

1. Administrativ ansats; främst frågor om måluppfyllelse och effektiv användning av resurser
2. Samhällsrelevans och praktisk nytta
3. Granskningar i forskarsamhället, expertbedömningar, vetenskaplig kvalitet:
 - indirekta mått som citatfrekvens.
 - resultatutvärdering – jämförelse med en internationell forskningsfront
 - processinriktad dialog (med forskargrupp/forskare)
4. Jämförande studier med situationsberoende bedömningar och forskning

Den administrativa ansatsen omfattas av Byggforskningsrådets Vetenskapliga Nämnd. Wallén är kritisk till denna typ av utvärdering. Han föredrar utvärderingar som inbegriper en processinriktad dialog med ömsesidigt informationsutbyte mellan utvärderare och utvärderade. Gestaltningsspörsmål ser han som ett besvärligt undersökningsobjekt i utvärderingar. Grunden till svårigheten ligger i sättet som gestaltning definieras som forskning och utveckling. I vilken grad går det att fälla säkra omdömen om gestaltning i arkitektur och stadsbyggnad?

För Wallén representerar gestaltning ett nyckelområde inom arkitektur, en professionell praxis med flera dimensioner som kombinerar konstnärliga inslag med krav på funktion och teknik från beställare, brukare och samhälle genom regelverk. Problemet för utvärderaren består i att det inte går att finna något komplett empirisk stöd till alla de alternativa lösningar på designproblem som kan utvecklas i arkitekturens gestaltningsprocess. Det finns inget sanningskriterium för ett sådant arkitektarbete. En gestaltad lösning är inte "sann" eller "falsk" utan "bra", "bättre" eller "dålig" i förhållande till ett visst syfte. Gestaltning i arkitektur går ut på att skapa nya objekt och värden. Avsikten är inte att avbilda verkligheten på ett trovärdigt sätt utan att konstruera alternativa bilder av möjliga byggnadsverk. På denna grund drar Wal-

lén slutsatsen att gestaltning är ett kunskapsfält som har en annan empirisk bas än vetenskapliga teorier som använder sanning som kriterium på vad som är god forskning.

Utvärdering av FoU-verksamheter i samhället

Nilstun diskuterar utvärderingar i FoU-system utifrån samhällsbyggnadssektorns perspektiv. Han gör en allmän genomgång av utvärdering som begrepp och modell. Texten är inte specifikt kopplad till arkitekturforskning. Nilstun skiljer på teoriorienterade och nyttoorienterade utvärderingar. Den teoriorienterade utvärderingen syftar i första hand till allmängiltiga kunskaper. Ett viktigt inslag är att utveckla och testa hypoteser. Utvärderaren bör i detta fall vara specialist på den verksamhet som granskas. Resultatet är expertbedömningar. Den nyttoorienterade utvärderingen har användning som mål. Utvärderaren ska identifiera och tillgodose informationsbehov hos planerare, beslutsfattare och personal. Den bärande tanken är att utvärderingsresultatet ska komma till praktisk nytta för verksamheten.

Inom ramen för utvärderingsbegreppet presenterar Nilstun i en modell som inbegriper sex olika analyser av insatser, resultat, processer, måluppfyllelse, kontext och effektivitet. Analyserna ses som nyckelaspekter på den verksamhet som ska utvärderas. Följande sex kategorier av analyser med tillhörande utvärderingsfrågor presenteras:

- *Insatsanalys*: Vilka insatser planerades och vilka genomfördes för att sprida, anpassa och tillämpa de erhållna resultaten?
- *Resultatanalys*: Vilka tillämpningar gjordes och vad blev konsekvenserna – oberoende av om dessa var planerade eller ej?
- *Processanalys*: Genom vilka serier av händelser är de genomförda insatserna relaterade till de påvisade resultaten?
- *Måluppfyllelseanalys*: Vilka är de övergripande målen för sektorsorganets satsningar på området och hur förhåller sig resultatet till dessa mål?
- *Kontextanalys*: Vilka externa faktorer gynnar respektive hindrar de övergripande sektormålen förverkligande?
- *Effektivitetsanalys*: Skulle andra spridnings-, anpassnings- eller tillämpningsinsatser varit mer effektiva?

Det är genom att ställa frågor och söka svar som utvärderare får kunskap om sitt utvärderingsobjekt och kan tillfredsställa uppdragsgivarens behov av erfarenhetsåterföring. Modellen är vid en första anblick enkel och tydlig. En kritisk fråga är i vilken grad modellen behöver modifieras när utvärderingsobjektet utgörs av arkitektur, dvs forskningsprojekt planerade och genomförda av forskare vid arkitekturskolor. Vi får inget svar av Nilstun. Däremot lyfter han fram behovet av att målgruppen accepterar de metoder som används i utvärderingen.

4.2 Begreppet plats i landskapsarkitektur

Nummer 1989:4 innehåller fem artiklar. Tre av dessa handlar om rum och platser sedda som landskapsarkitektur. Redaktionen kommer från arkitektskolan i Lund och Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU/Alnarp). Temat inleds med en artikel av Ulla Berglund och Ulla Jergeby som redovisar hur pensionärer upplever bostadskvarterens gårdar. Det är främst äldre som utnyttjar de undersökta platserna under dagtid. Av intervjuerna framgår att pensionärerna

identifierar sig med varandra och har liknande synpunkter på utformningen. Den lilla överblickbara skalan främjar deras användning av närmiljön. Maria Nordström behandlar upplevelsen av rum och plats ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv. Hon har en annan målgrupp. Här är det barnens rumsföreställningar som står i centrum för forskningsintresset.

Plats, karaktär och aktivitet

Patrik Grahm reflekterar över platser i landskapet som människor upplever genom sinnen som syn, hörsel, balans, doft osv. Grahm refererar i artikeln till en omfattande studie som han utfört vid SLU/Alnarp. Han har samlat in data via ett frågeformulär och fått svar från 2 200 informanter i nio städer. Dessutom har 1 600 bedömningar gjorts av kvaliteter i parker. Enligt studien har människor förmåga att urskilja bestämda kvaliteter i omgivningen, det är egenskaper som uppmuntrar till olika aktiviteter vid användningen av landskapet. Den insamlade empirin används för en indelning av landskapets rum och platser i åtta karaktärer, som enligt Grahm aktivt stödjer ett antal platstypiska aktiviteter:

- *Vildmarksprägel*: Premierar aktiviteter som scouting och utflykter i naturen med korvgrillning, kaffekokning och umgänge runt elden.
- *Artrik prägel*: Premierar aktiviteter som naturstudier, att lära känna fåglar, jordmån och växtsamhällen. Här ingår att samla bär och svampar samt plocka blommor.
- *Skogsprägel*: Premierar aktiviteter som frisksport, terränglöpning, orientering, motionspromenader, jogging och skidåkning.
- *Lekprägel*: Premierar redskapsbaserade aktiviteter som att gunga, åka rutschkana, kela med djur, ponnyridning, kaniner och djurskötsel. Vidare ingår aktiviteter som att bygga koja, klättra i träd, plocka frukt och odla.
- *Idrottsprägel*: Premierar aktiviteter som arenaidrotter som löpning och friidrott eller nöjesinriktade sporter som bollekar, boccia, krocket, fotboll osv.
- *Rofylld prägel*: Premierar aktiviteter som trädgårdsstudier och rörelseinriktade lekar som kurragömma och nöjesinriktade bollsporter.
- *Festparksprägel*: Premierar aktiviteter som socialisation, att lära sig umgås med människor och utflykter för samvaro. Det inbegriper att se på folk, lyssna på musik, handla i marknadsstånd, beundra blomsterarrangemang osv.
- *Torgprägel*: Premierar aktiviteter som kulturstudier, att lära sig platsers historia och kulturella bakgrund inklusive trädgårdsstudier.

När informanternas svar överfördes till geografiska informationssystem såg Grahm ett kompletterande mönster i insamlade data. En och samma miljö kunde uppvisa skilda karaktärer beroende på användaren. Platser fanns inte bara som ett fysiskt rum i landskapet utan också i brukargruppernas tolkning av rummet och dess möjlighet. Så till exempel kunde föräldrar och barn identifiera många fler platser och karaktärer i parker jämfört med äldre människor. Informanterna såg olika saker i landskapet. Samma rum kan således utmynna i flera olika aktiviteter, roller och förhållningssätt till miljön.

5. ARKITEKTURFORSKNING 1990 - Forskningsanknytning och utvecklingsarbete

1990 gav tidskriften återigen ut tre nummer, ett dubbelnummer och två ordinarie nummer. Temat för dubbelnumret 1990:1/2 är forskningens betydelse för grundutbildningen och arki-

tektarbetet som praxis. Redaktionen för temat kommer från arkitekturskolorna i Stockholm, Göteborg och Lund. Den blandade redaktionen noterar att kravet på forskningsanknytning vid utbildningen av arkitekter fortfarande är en kontroversiell fråga vid arkitekturskolorna. Nummer 1989:3 och 1989:4 återupptar diskussionen om utvecklingsarbete.

Dubbelnumret innehåller sex vetenskapliga artiklar. Två av dessa tas upp här tillsammans med en debattartikel. Det är texter som belyser professionens relation till forskning och kravet på att arkitektutbildningen ska vila på vetenskaplig grund, ett typiskt krav för utbildningar som är förlagda till universitet och tekniska högskolor. För att få en allsidig diskussion har redaktionen bakom dubbelnumret bjudit in skribenter som representerar olika synsätt på forskning, utbildning och professionens kunskapsbehov.

Forskningens meritvärde

Sven Hemlin, Ulla-Stina Johansson och Henry Montgomery från Göteborgs Universitet presenterar en genomgång av professorstillsättningar vid arkitekturskolorna i Sverige. Undersökningen är utförd på uppdrag av Byggforskningsrådets Vetenskaplig Nämnd. Samtliga sakkunnigutlåtanden från 14 tillsättningar av professorer under perioden 1978 – 1987 ingår i undersökningen. Genomgången av sakkunnigutlåtandena har kompletterats med intervjuer av sakkunniga. En frågeställning i forskargruppens studie är relationen mellan vetenskap och yrkespraktik. Bland sökande till tjänsterna som professor finns både personer med huvudsakligen praktiska meriter och individer som främst har vetenskapliga kvalifikationer. De sakkunniga har därför haft i uppgift att jämföra dessa två skilda slag av kompetenser för tjänsten. I samtliga fall där praktiska meriter och vetenskapliga meriter ställts mot varandra i slutjämförelsen har tjänsten gått till den sökande som bedömts ha bäst praktiska kvalifikationer.

Det finns en konfliktfylld syn på kunskap och arkitektur i sakkunnigutlåtandena. Vid en fördjupad granskning av tillsättningarna finner forskargruppen att det enbart var praktiska meriter som låg till grund för valet av professor i 6 av 14 fall. I 3 av 14 fall var vetenskapliga kvalifikationer utslagsgivande för tillsättningen av professor och i de återstående 5 fallen låg såväl praktiska som vetenskapliga meriter till grund för urvalet av en tätgrupp bland sökande. Det slutliga beslutet grundade sig dock på praktiska meriter i dessa professorstillsättningar. Av studien framgår att forskningen haft ett begränsat meritvärde vid tillsättningen av professorer vid arkitekturskolorna i Sverige under den studerade perioden. Meritvärderingen av vetenskapliga och praktiska kompetenser är en återkommande tvist vid tillsättningen av tjänster vid arkitekturskolorna. Inrättande av konstnärliga professorer är ett försök att lösa tvisten.

Problem i kunskapsmodellen

Björn Linn och Finn Werne är arkitekturhistoriker vid Chalmers-Arkitektur. Båda författarna förmedlar ett kritiskt perspektiv på kunskap. Werne debatterar samtidens relation mellan profession, grundutbildning och arkitekturforskning. Linn tar avstamp i att arkitekternas kunskapsmodell har djupa historiska rötter och måste förstås med hänsyn till det omgivande samhällets behov av kompetens. Men till skillnad från Werne stannar han upp inför 1980-talets arkitekturforskning publicerad i *Tidskrift för Arkitekturforskning*. Linn använder det historiska perspektivet för att synliggöra hur efterfrågan på arkitektkunskap förändrats över tid. Så till exempel framträder förmågan att bygga i sten och tegel som en klart urskiljbar importerad

arkitektkunskap, först manifesterad i kyrkor och slott, och sedan formaliserad i skråväsendet. Under renässansen spreds arkitekturteorier från Centraleuropa till Sverige via tryckta böcker.

Den svenska utbildningen av arkitekter uppstod under 1700-talet som en mästarlära. Lärlingar började praktisera hos en mästare för att sedan sändas ut på studieresor i Europa. Linn noterar att denna kunskapsmodell levde kvar långt efter det att arkitektutbildningen överförts till akademier. Antika mönster lärdes ut som en korrekt grund för arkitektutbildningen ända fram till funktionalismens genombrott på 1930-talet. Industrisamhällets behov resulterade i ett ifrågasättande av antikens stelnade formspråk. En ny kunskapsmodell bultade på porten baserad på vetenskap, teknik och praktik. Arkitekter som länge klarat sig bra med en erfarenhetsbaserad, konstnärlig och hantverksmässigt präglad kunskapsmodell konfronterades med akademiska discipliner som byggde sin utbildning på forskning. Den traditionella modellen för kunskapsöverföring i arkitektur uppfattades alltmer som problematisk i ett modernt samhällsbyggande.

Med start i 1960-talet genomfördes en serie utredningar i syfte att reformera arkitektutbildningen i Sverige. Produktionen av byggnader skulle främjas och forskningen framställdes som ett medel för att utveckla ny kunskap. En statligt organiserad byggnadsforskning växte fram, men arkitekternas FoU-projekt kriterades för att vara ovetenskapliga och professionen fick, enligt Linn, en överdriven vördnad för de "exakta" vetenskaperna. Problemen i kunskapsmodellen ser han därför som inomvetenskapliga. På 1970-talet fanns det heller inga forskarutbildade arkitekter som kunde bygga upp arkitekturforskningen utifrån sina egna villkor. Linn sammanfattar situationen på 1970-talet i begreppet villrådighet. Arkitekterna hamnade i en "professionsflykt" där man inte vågade lita på sin historiskt förvärvade arkitektkunskap utan kopierade forskningsmetoder från andra akademiska discipliner.

Samtidshistorisk professionskritik

Werne intar ett samtidshistoriskt perspektiv. Han ser arkitektyrket som en svag profession som har svårt att häva allmänintresset i samhället och att ta ansvar för sin kunskapsutveckling. Orsaken till arkitektyrkets svaga position förlägger han till 1800-talet då framstående arkitekter såg sig som byggherrens personliga ställföreträdare i byggnadsfrågor. Den starka bindningen till byggherrens enskilda intresse är fortfarande basen för yrkesutövning, även om uppdragsgivaren numera utgörs av organisationer. Werne övergår sedan till att diskutera hur forskningen ska integreras i arkitektutbildningen. Kravet i högskolelagen, att utbildningen ska bygga på vetenskaplig grund har visat sig svårt att implementera. Praktiken gör motstånd. Utbildningsplanerna framträder som visionära dokument utan förankring i professionen. En förklaring till problemen ligger i forskarutbildningens låga meritvärde. Som stöd hänvisas till 1980-talets tillsättningar av tjänster för professorer och lektorer vid Chalmers-Arkitektur.

Det finns en tydlig skillnad mellan Werne och Linn i synen på arkitekturforskningen och dess relation till yrke och kunskap. Linn hävdar att arkitekturforskningens problem har en intern karaktär. Werne anser inte att arkitekturforskningens största problem är inomvetenskapliga, utan har att göra med professionens bristande vilja, intresse och förmåga att tillgodogöra sig forskningen. Enbart FoU-resultat som behandlar yrkets "dagsaktuella teknikaliteter" blir lästa, en brist som Werner härleder till två olika uppfattningar om vad som är relevant yrkeskunskap. Dels framträder ett *yrkesperspektiv* som utgår från praktiserande arkitekter och hur de-

ras uppdrag definierade av beställare. Dels ett *samhällsperspektiv* som baseras på vår gemensamma tillvaro som brukare av arkitektur och stadsbyggnad. Hos en stark profession sammanfaller yrkes- och samhällsperspektivet. Det är en följd av att professionen uppfattar att man har en vidare uppgift i samhället. En svag profession däremot uppvisar motsatt mönster och prioriterar yrkesmässig nytta. Så ser Wernes förklaring ut till att stora delar av arkitekturforskningen av praktiker uppfattas som ointressanta, oanvändbara, obegripliga och ibland till och med som ett hot. Forskare som vill bidra till ökad förståelse för gestaltungsfrågor och nå till medborgare ut gör därför rätt när man studerar arkitektur utifrån ett samhällsperspektiv och ser till allmänintresset i samhället. Bakom ställningstagandet ser Werne en övertygelse om att vägen till bättre utformning går via medvetenhet om arkitekturens betydelse som bas för kunskap om vad som kännetecknar goda och dåliga lösningar på gestaltungsproblem.

5.1 Forskning och utveckling

För nummer 1990:3 ansvarar en Stockholmsbaserad redaktion. Numret innehåller fem vetenskapliga artiklar. Det sammanhållande temat är utvecklingsarbete, ett tema som tidigare diskuterats i tidskriften. Relationen mellan forskning och utveckling i OECDs definition bildar utgångspunkt för en begreppslig och teoretiskt inriktad debatt. Stockholmsredaktionen noterar att forskning i OECDs definition har som mål att producera "*nya kunskaper och nya idéer*" medan utveckling ska utmynna i "*nya produkter, nya processer och nya system.*" Enligt redaktionen handlar forskning i OECDs synsätt om begreppsliga mönster och teoretiska påståenden som antas vara sanna eller falska. Det är ett natur- och teknikvetenskapligt synsätt som inte passar för humaniora. Däremot kan begreppet utveckling överföras till arkitektur. Med utveckling menas nya produkter, tekniker och metoder som är bra, nyttiga eller effektiva dvs. produkter som tillskrivs värden. Här finns en skillnad mellan forskning och utveckling som redaktionen lyfter fram som relevant för arkitektur. En kompletterande aspekt som gör temat intressant för debatt är likheten mellan utveckling och arbetsuppgifter som planering och projektering. Det är arkitektarbeten vilka resulterar i inredningar, byggnader och miljöer som kan vara mer eller mindre bra, nyttiga, effektiva och användbara för sina ändamål dvs. prövas med samma typ av värdeladdade kriterier som för begreppet utveckling i OECDs definition.

Arkitektarbete som kunskapsbildande experiment

Bengt Molander, filosof från Uppsala Universitet, formulerar ett alternativ till den traditionella indelningen av FoU hos OECD i grundforskning, tillämpad forskning och utveckling. Han för in kunskap och kunskapsbildning genom experiment som centrala moment i ett handlingsinriktat utvecklingsarbete. Därmed får diskussionen en tydlig koppling till arkitektarbetet. Molander utgår från praktiken. Han noterar att arkitekter utformar inredningar, byggnader och landskap och att dessa artefakter (konstgjorda föremål) inte bara är *resultat* av kunskap och idéer. De är också *uttryck* för kunskap och *bärare* av idéer. Arkitektoniska artefakter kan dokumenteras och föras vidare på många olika sätt genom text, bilder, byggnader osv. Det finns således flera redskap och metoder för dokumentation och kunskapsförmedling av arkitekturprojekt.

Molander anser att OECDs definition av FoU är olämplig att överföra till arkitektarbetet. Han går därför vidare med att problematisera kunskapsbegreppet. Generella teorier och regelsystem är inte tillräckliga verktyg för att uppnå en handlingsinriktad kompetens i arkitektyrket.

Kunskap skapas i praxis via övning, belysande fall, handledning och egna erfarenheter. Målet är gott omdöme, att kunna praktisera teoretiska kunskaper på ett klokt sätt. Kompetens bildas och upprätthålls genom träning, personliga erfarenheter och reflektion. Denna handlingsorienterade kunskap blir genom forskning i ökad utsträckning ersatt med tillämpningar av teoretiska regelsystem. Risker, som Molander ser det, är att vetenskapliggörandet av arkitekturämnet kan utmyнна i en kunskapsmässig ödemark som fjärrar sig från yrkespraktiken.

För att möta denna forskningsbaserade risk lanserar Molander idén om utveckling som kunskapsbildande experiment i arkitektur. Arkitekternas skapande arbete ses som en utforskande praktik. Molander kommer fram till att experiment kan fungera som ett gemensamt grundbegrepp för såväl nyupptäckter som nyskapande av artefakter. Enligt Molander kan begreppet experiment även omfatta prövning och kontroll av arbetsresultat. Förstått på detta sätt är experiment en försöksverksamhet som genererar ny kunskap. Genom att betona experiment som kunskapsbildning synliggörs likheter mellan vetenskaplig utforskning, utveckling och arkitektarbetet. Molander säger dock inget om hur praktiker och forskare ska överföra hans idé till arkitekturens verksamhetsfält. Däremot pekar han ut en ram för *kunskapsbildning*, *experiment*, *reflexion*, *teoriskapande*, *kritik* och *dokumentation* som han hoppas ger en bättre vetenskaplig grund för en fortsatt diskussion om arkitektutforsknings inriktning och uppgift.

Utvecklingsarbete som konst och vetenskap

Göran Wallén och Cecilia Häggström behandlar relationen mellan konst, vetenskap och utvecklingsarbete i två olika artiklar. Wallén tar avstamp i två tidigare artiklar om konstnärligt utvecklingsarbete av Lundequist (1989:1/2) och Häggström (1990:1/2). Häggström har vänt sig mot den romantiska inställningen till konst hos Lundequist, att det skulle finnas en mystisk kärna oåtkomlig för vetenskap. Tecken och symboler i konstnärliga framställningar är inte avbildningar för Häggström, utan konventioner för förståelse av konst som upprätthålls kollektivt. Hon ser konsten som en kunskapsskapande verksamhet tillgänglig för vetenskaplig analys. Det finns ingen mystisk kärna bortom vetenskapens rationalitet. Wallén argumenterar för ett synsätt där avbildningsrelationen ingår som ett väsentligt moment i både vetenskap, konst och gestaltning, även om konventioner påverkar synen på bilder och tolkningen av deras budskap. Wallén vill i stället ompröva vad som är forskning dvs. hur vi uppfattar forskningsbegreppet. Han finner att konst och vetenskap överlappar varandra i arkitektur.

Häggström vänder sig mot idén om konstnärliga uttryck som konstnärens subjektiva beskrivning av verkligheten. Det finns ingen avbildningsrelation. Det primära syftet för konstnärligt utvecklingsarbete är inte heller att skapa något nytt som Molander hävdar. Häggström definierar i stället det konstnärliga utvecklingsarbetet som en kreativ och problemlösande aktivitet. Målet är att förändra förutsättningen för sinneskunskap så att verkligheten får en form som svarar mot en tänkbar upplevelse, dvs som en intuitivt förstådd möjlighet. Kriteriet på konstnärlig kvalitet är att resultatet "känns rätt." Det konstnärliga målet har uppnåtts, enligt Häggström, när en ny upplevelse har skapats. Beviset på dess giltighet är att resultatet "känns rätt". Hon framställer således det konstnärliga utvecklingsarbetet är ett sökande efter grunden för sinneskunskap, en verksamhet som försöker realisera ideala sinnesupplevelser.

För Häggström är konstnärligt utvecklingsarbete i första hand emancipatoriskt. Avsikten är att frigöra idéer och skapa ett slags ”context of discovery” i ett kvalificerat kunskapssökande. Det handlar inte om att vara nyttig för professionen. Häggström vill utvidga tanken på konst som ett frigörande kunskapssökande som är tillämplbart på flera vetenskapliga discipliner och utbildningar – inte bara arkitektur och design. Ett avgörande moment som skiljer arkitektonisk gestaltning från ingenjörens utformning av produkter är arbetets estetiska avsikter, vilka kommer till uttryck i användningen. Av detta skäl ska konst som forskning bidra till förståelsen av hur produkter uppträder för brukare. Häggström uppfattar det konstnärliga utvecklingsarbetet som både ett eget forskningsområde och en professionell praktik i arkitektur och design som behöver vetenskaplig kunskap om produkters estetiska funktioner i användning.

5.2 Forskning som praktisk tillämpning

Nummer 1990:4 innehåller tio artiklar. Fyra av dessa behandlar utvecklingsarbete i arkitektur, landskapsarkitektur och byggande. Skillnaden mot föregående nummer av tidskriften är att redaktionen i Stockholm denna gång valt att redovisa praktiska exempel på FoU-projekt hos organisationer, institutioner och byggföretag. Det är beskrivningar som förstärker skillnaderna mellan forskning och utveckling, som två mycket olika verksamheter inom akademi och näringsliv. Från en blygsam start har utvecklingsfrågorna under 1980-talet fått en tydligare institutionell och organiserad form i konsult- och byggsektorn. Redaktions publicering av FoU-exemplen som vetenskapliga texter får i efterhand kritik. Enligt kritikerna har klassificeringen blivit fel. De är inga vetenskapliga artiklar. Men det hindrar inte att redovisade exempel är informativa och ger en intressant bild av utvecklingsarbetets praktik.

Arkitektkontorens utvecklingsarbete

Två beskrivningar behandlar arkitektkontorens utvecklingsarbete. Mikaela Eckerred redovisar i en kortfattad text hur arkitektkontoren genom stiftelsen Arkus försöker omvandla forskningsresultat till praktiskt tillämpbara råd för konsulter. Beskrivningen har karaktären av en verksamhetsplan. Arkus bildades 1986 och 1990 har stiftelsen 80 arkitektkontor som medlemmar. Stiftelsen har under en treårsperiod fått 4 miljoner kr i anslag från Byggforskningsrådet. Genom anslaget har Arkus kunnat ge ekonomiskt stöd till 30 FoU-projekt där professionen definierat uppgiften. Målet är att bidra till forskning och utveckling som utmynnar i kunskapsunderlag, relevanta för praktiserande arkitekter, och som underlättar deras kommunikation med beställare av arkitekttjänster. För att få stöd av Arkus ska FoU-projekten vara praktikbaserade och utföras i direkt anslutning arkitektverksamheten.

Claes Caldenby presenterar Påbygget, en satsning på utbildning och utveckling hos White Arkitekter, som är Nordens största arkitektkontor med lokalkontor i nio städer. Påbygget startade 1988 och har en budget på 7 miljoner kr för utbildning, utvecklingsprojekt, intern kritik och arkitekttävlingar. Caldenby delar in satsningarna i *verkstäder* (test av material, redskap och tekniker), *hjälpmedel* (kvalitetssäkring, beskrivningssystem, CAD-arbetsplatser) och *FoU-projekt* (forskningsprojekt och tävlingar som utvecklingsprojekt). Enligt Caldenby har Påbygget vuxit fram som svar på interna behov och intressen hos White Arkitekter. De två första åren, 1988 – 1990, har varit ett sökande efter lämpliga former för utbildning och utveckling. Målet är att forskningens *varför* och yrkespraktikens *hur* ska befrukta varandra genom satsningar i Påbygget.

Caldenby fortsätter redovisningen med att kritisera Finn Werne, som han anser har en alltför negativ och fördomsfull syn på professionens relation till arkitekturforskning. Han håller dock med om att forskarutbildningen och den akademiska forskningen i arkitekturämnet ska vara en långsiktig och fri kunskapsuppbyggnad som ställer varför-frågor till den professionella praktiken. Samtidigt vill Caldenby emellertid se en tydligare koppling till arkitekternas praxis. Så länge som forskningen vid arkitekturskolorna handlar om arkitektur bör resultaten kunna översättas som praktiska råd för professionen och förmedlas till yrkespraktiken.

Landskapsarkitektur

Eivor Bucht och Kjell Nilsson beskriver uppbyggnaden av FoU-projekt med inriktning mot planering, byggande och förvaltning av stadens yttre miljö. Det är ett nytt forskningsfält för landskapsarkitektur som 1980 resulterade i bildandet av MOVIMUM, en tankesmedja vid Sveriges Lantbruksuniversitet för forskning, utveckling, fortbildning och information. MOVIMUM startades med stöd av Kommunförbundet, Boverket och fastighetsföretag. Ett av motiven bakom bildandet var att få igång FoU-projekt i landskapsarkitektur. Enligt Bucht och Nilsson svarade satsningen mot ett stort uppdämt behov av både konkreta lösningar och metoder hos praktikerna.

För treårsperioden 1982 – 1984 formulerade MOVIMUM ett FoU-program för parker och grönområden som fick stöd av Byggforskningsrådet. FoU-programmet 1985 – 1988 gick från sammanställning av erfarenheter av landskapsarkitektur till praktiska råd för anläggning och skötsel av gräsmattor förmedlade som handböcker. Det tredje FoU-programmet innebar en utvidgning och fördjupning av ämnet landskapsarkitektur till frågor om klimat, dagvatten, kompostering – avfall, flora och fauna samt luftkvalitet/luftföroreningar. MOVIMUM beskrivs som en framgång av Bucht och Nilsson. Lokaliseringen till enhet för forskningsinformation vid Sveriges Lantbruksuniversitet anses lyckad och har underlättat samverkan mellan forskning- och utvecklingsprojekt.

Entreprenörernas utvecklingsarbete

Jan Bröchner redovisar en pilotstudie från 1989 som diskuterar entreprenörernas FoU-satsningar. I studien ingår 11 svenska husbyggnads- och anläggningsföretag med minst 50 anställda. 93 procent av entreprenörernas FoU-projekt genomförs med egna medel. Anslag från Svenska Byggbranschens utvecklingsfond (SBUF) och Byggforskningsrådet (BFR) motsvarade 7 procent av företagens FoU-medel. Hos en majoritet av entreprenörerna svarar företagsledningen för utvecklingsarbetet med stöd av egen personal. Drivkraften bakom FoU-satsningarna är en önskan om ökad konkurrenskraft. Kompletterade önskemål klassar Bröchner som totalåtagande, image, datorutveckling, kundkrav, myndighetskrav, nya byggmaterial mm. Hos större husbyggnads- och anläggningsföretag var totalåtagande och tillgång till FoU-resurser viktigare än vid mindre entreprenörer. Enligt pilotstudien sker en långsam uppbyggnad av FoU-projekt hos entreprenörerna i första hand baserad på självfinansiering.

6. ARKITEKTURFORSKNING 1991 - teori, ekologi och arbetsplatser

1991 är det sista året som *Tidskrift för Arkitekturforskning* är ett svenskt projekt. Detta år publiceras fyra nummer. Strukturering av texter i teman är inte lika tydlig, utan årgången framträ-

der snarare som "mixed issues". Så är fallet för tre av numren. Det första numret innehåller åtta vetenskapliga artiklar. Ansvariga för numret är ännu en gång en Stockholmsbaserad redaktion. Som uttryck för planerad utvidgning av målgruppen till en nordisk forskarmiljö ingår tre nordiska artiklar i nummer 1991:1, en från Norge genom Birgit Cold och två från Finland författade av Hilka Lethonen och Pentti Routio. Redaktionen samordnar texterna i numret under rubriken arkitektur- och planeringsteori, trots att innehållet skiljer sig åt.

Routio reflekterar över nyttan av arkitekturhistoriska studier. En av fördelarna som Routio ser är att historiska studier av arkitektur och stadsbyggnad synliggör värderingar i miljön. Cold diskuterar bedömning av arkitektur – i detta fall valet av vinnare till träpriset i Norge. 1991 har priset delats ut i 25 år till 12 byggnader i trä. Juryns bedömningar av nominerade kandidater uppfattar Cold som ett sökande efter arkitektonisk kvalitet. Hon identifierar fyra grupper av värdeomdömen i juryns utlåtanden som grund för deras utpekanden av prisvinnarnas arkitektoniska kvalitet: (1) Harmoni och balans, (2) Originalitet och nyhetsvärde, (3) Plats- och landskapspassning, (4) Enkelhet, systematisering och kultivering. Kriterierna ger en god bild av professionens föreställning om vad som kännetecknar "god arkitektur". Juryns bedömning utmynnar i ett arkitekturkritiskt utlåtande. Det är ett sätt att värdera arkitekturprojekt som ingår i utbildningen av arkitekter. Så till exempel bjuds externa arkitekter in för att som juryledamöter bedöma kvaliteten på examensarbeten.

Arkitektur och visualisering

Hilka Lehtonen behandlar utgångspunkterna för visualisering av arkitekturprojekt i ritningar, illustrationer och skalmodeller. Med hänvisning till Kuusamo lyfter hon fram två intressen som styrande för arkitektonisk kommunikation, dels identifieras ett framställningsintresse hos arkitekter och stadsplanerare som producerar visualiseringar baserade på konventioner och professionella regler för presentation. Dels ett tittarintresse hos användargrupper och publik. Målet för framställningsintresset är både att förmedla kunskap om arkitekturen och att få åskådaren att se miljön på ett visst sätt. Visualiseringarna upplevs som mer eller mindre objektiva avbildningar trots att arkitektritningarnas människor inte är riktiga personer i verkliga miljöer. Arkitekter, stadsplanerare som användargrupper förmår dock att läsa bilderna och göra antaganden om hur levande människor kan komma att uppleva arkitekturprojektet som byggd miljö. Visualiseringarna är modeller som tillskrivs ett visst mått av sanningsvärde, vilket är grunden till rangordningar av förslag i arkitektävlingar och stadsbyggnadskontorens presentationer av utbyggnadsplaner i utställningar.

Att se sig som närvarande i miljön är en del av visualiseringens verklighetsillusion. Även om bilden givetvis inte är lika konkret, påtaglig och informationsrik som en verklig miljö noterar Lehtonen att visualiseringar i arkitekturprojekt förmår förmedla att begriplig kunskap om planerade miljöer. Det går delvis att förutsäga kommande upplevelser av arkitektur via ritningar, illustrationer och skalmodeller. Att framställa visualiseringen och bedöma dess trovärdighet förutsätter kompetens och arkitekter brukar hävda att man har just denna kunskap. Avslutningsvis spekulerar Lehtonen i hur nya datorgenererade illustrationer kan komma att påverka framställningen av bilder, professionella omdömen av projekt och åskådarens upplevelse av arkitektur. Kommer datorernas exakta och felfria presentationer att få en legitimerande funk-

tion? Blir det lättare att manipulera tittare på grund av bilders fotografiska karaktär eller kommer visualiseringstekniken att bidra med ny kunskap om planerade och gestaltade miljöer?

Arkitektyrket som profession

Lundequist beskriver arkitektkåren som en ofullgånge profession. Som skäl anför han att arkitekterna inte lyckats integrera vetenskap och yrkeserfarenheter till en professionell kompetens. Professioner förväntas kunna omsätta teorier i sin praxis. De metoder som används i yrkesutövningen antas i lika mån vara baserade på vetenskaplig kunskap som beprövade yrkeserfarenheter. Lundequist refererar till fyra typiska egenskaper hos professioner:

- *Kunskapsmonopol*: Yrkeskåren hävdar en unik kompetens inom sitt område. Denna kompetens grundas på en hög akademisk utbildning med påtagliga vetenskapliga inslag och lång initieringsperiod, där nykomlingar skolas in i yrket. Ofta sker denna inskolning efter mönster från det klassiska mästare-lärling förhållandet.
- *Autonomi*: Professionen är ett fritt yrke. Kåren är autonom – den bestämmer själv vad som bör ingå i en fullgod kompetens, samt vad som ska gälla som kriterier vid bedömning av arbetsprestationer.
- *Gemensam yrkesideologi i yrkesideella frågor*: Yrkesutövning innebär skyldigheter mot olika parter i samhället, som ibland har inbördes motstridiga intressen och mål. Därför förutsätts att professionens medlemmar själva definierar sina skyldigheter. En arkitekt bör till exempel prioritera byggnadskonsten framför relationen till sin uppdragsgivare.
- *Stark yrkesidentitet*: Yrkets utövare får inte bara utbildning i formella färdigheter, utan socialiseras också in i yrket. Inläringen av ”rätt” värderingar spelar därför en viktig roll och arbetet uppfattas som ett kall, en livsuppgift.

Till denna lista vill Lundequist lägga till en femte punkt som han kallar strävan efter generalitet och allmängiltighet vid val av lösningar och metoder. Anledningen till arkitekternas svårighet att integrera vetenskaplig kunskap, beprövad praktik och yrkeserfarenheter finner han i begreppet tyst kunskap, en form av kompetens som förmedlas genom praktiska övningar och som spelar en betydande roll i inskolning i arkitektyrket. Enligt Lundequist är det arkitekternas beroende av tyst kunskap som bidrar till deras svaga ställning i samhället, vilket han i sin tur härleder till att arkitektur primärt är en konststart. Och det är just inom konstnärliga discipliner som tyst kunskap är central för uppbyggnaden av kompetens. Rådet från Lundequist är att såväl praktiserande arkitekter som forskare måste lära sig att leva med att arkitektur är en konststart med vetenskapliga ambitioner.

6.1 En ekologisk lägesrapport

Det andra numret, 1991:2, är en lägesbeskrivning på samhällsplanering och byggnadsutformning ur ett ekologiskt perspektiv. Redaktionen består av forskare från arkitekturskolorna i Stockholm och Göteborg. Numret innehåller nio artiklar. Enligt redaktionen är ekologi ett nytt angeläget kunskapsområde för arkitektur och planering som behöver forskning. Professionen måste förnya sin verktygslåda för att möta samhällets ekologiska utmaningar.

Det andra numret innehåller en redaktionell nyhet; införandet av särskilda temareaktioner. Styrelsen och redaktionen har fått i uppdrag att se över tidskriftens redaktionella policy inför

planerna på en nordisering. Styrelsen ska även i fortsättning ha det yttersta ansvaret för tidskriftens innehåll, policy och principer för det redaktionella arbetet. Enligt föreningens stadgar är det styrelsen som utser redaktörer och ger dem befogenhet att planera tidskriften. Stadgarna förnyas sedan i samband med ombildningen av föreningen till ett nordiskt projekt.

Planeringens förutsättning och ekologiska praktik.

Lägesbeskrivningen inleds av Uno Svedin. Han pekar ut en paradox i den svenska samhällsplaneringen. Å ena sidan representerar miljöproblemen en global utmaning som behöver mötas med en nationell, europeisk och internationell samordning. Å andra sidan har Sverige parallellt genom avregleringar fått ett decentraliserat ansvar med kommuner som aktörer. Lars Orrskog och Eva Kristensson noterar att ekologiska ambitioner ofta leder till motsägelsefulla tolkningar av projekt i kommunala planeringsprocesser. Torsten Hägerstrand ser landskapet som platsen för kompromisser mellan ekologiska och ekonomiska perspektiv. Britta Jungen ifrågasätter de illusoriska gränserna i samhällsplaneringen mellan jaget, individer, medmänniskor och natur. Sigurd Kaul blir mer konkret och för in begreppet hållbarhet i stadsbyggnadsprojekt. Reinhold Castensson och Janus Niemczynowicz tar upp vatten som en fråga för arkitektur och infrastruktur. Eva Asplund, Kristina Tidäng, Krister Wiberg, Lena Jarlöv, Varis Boladers samt Kerstin och Christer Nordström redovisar exempel på ekologisk praktik i arkitektur, bostadsbyggande och landskapsplanering.

6.2 Arbetets arkitektur

Det tredje numret, 1991:3, handlar om arbetsplatser som arkitektur och planering. Numret innehåller tio vetenskapliga artiklar. För numret svarar två redaktioner, en huvudredaktion med bas i arkitekturskolorna i Stockholm och Göteborg samt en temaredaktion som kompletterats med forskare från Högskolan i Dalarna. Det finns också två redaktionella inledningar i numret. Huvudredaktionen från Kunglig Tekniska Högskolan, Arkitekturskolan (KTH/A) och Chalmers-Arkitektur vill att tidskriften ska ha en aktivare roll i forskarutbildningen. Handledare och doktorander uppmanas att skriva artiklar och recensioner, gärna inom ramen för doktorandkurser. I syfte att förnya den vetenskapliga granskningen av manuskript föreslår redaktionen en ny rutin. Granskarna ska inte längre vara anonyma, utan uppmanas att ta kontakt med författare och föra en dialog med dem om texten. Huvudredaktionen vill dessutom ge granskarna möjlighet att bifoga eventuella invändningar, frågor och kommentarer i direkt anslutning till publiceringen i tidskriften. Denna nyordning – presenterad i inledningen – kommer emellertid aldrig till användning. Anvisningarna för granskningen av manuskript ändras inte heller. Förslaget visar sig bara vara en idé. Författare och granskare fortsätter att vara anonyma för varandra i granskningsprocessen.

Temaredaktionen svarar för valet av artiklar. I fokus är forskningen på arbetsmiljöområdet som etablerades på 1970-talet, först vid KTH-Arkitektur och senare vid Chalmers-Arkitektur. Denna forskning presenteras i två bakgrundsartiklar av Jan Ahlin och Bengt Etzler respektive Joen Sachs. Temanumrets artiklar är grupperade i tre avdelningar. Den första avdelningen innehåller texter av Hans Lindgren, Bengt Etzler, Anders Törnqvist och Ulf Ranhagen. Det är artiklar som på ett övergripande sätt behandlar arbetsmiljöutformning, planering av arbetsplatser och industribyggnader. Den andra avdelningen innehåller texter om kontoret. Jan Ahlin analyserar kontorslokaler. Sigmund Amservik tar upp kontoret som plats för arbete. Susse

Lausten behandlar arbetsmiljöhänsyn vid planeringen av kontorsbyggnader och Glenn Sweiter redovisar dagsljus i kontorsmiljöer. Den tredje avdelningen inbegriper två artiklar: Gudrun Linn, Eva Andrén och Jan Paulsson beskriver hemtjänstens omsorg av äldre i hemmet med fokus på hygienrum. Magnus Rönn redovisar bygglov för arbetslokaler som överklagats av skyddsombud och fackliga företrädare.

6.3 Historiens återkomst

1991:4 är det fjärde och sista numret av tidskriften som svenskt projekt och innehåller 12 vetenskapliga manuskript. Sex av artiklarna har historia som tema. Huvudredaktionen består av forskare från Stockholm och Göteborg. Enligt redaktionen kan den historiska forskningen förmedla en trovärdig bild av de konstnärliga och byggnadstekniska idéer, som tillsammans med sociala villkor påverkat utformningen av arkitektur och stadsbyggnad. För valet av arkitekturhistoriska texter svarar en särskild temaredaktion med forskare från Stockholm. Temaredaktionen uppfattar arkitekturhistoria som ett ämne som förvaltare av alla de idéer och metoder som satt sin prägel på byggnadskonsten från äldsta tider fram till idag; med andra ord hela den teoretiska fonden av erfarenheter som kommer till uttryck i arkitektur och stadsbyggnad.

Göran Lindahl inleder diskussionen om historiens betydelse. Han vill återupprätta arkitekturhistoria som ämne i arkitektutbildningen, även om den historiska forskningen inte kan leverera svar på samtidens alla samhällseliga utmaningar. Skälet är att arkitekturhistoria har förmåga att ge perspektiv på professionens kunskapsuppbyggnad, enligt Lindahl. Ännu långt in på 1900-talet styrdes gestaltningen av klassiska utformningsregler och rekommenderade proportioner. Modernismens genombrott på 1930-talet startade en process av utrensning av dessa historiskt förvärvade kunskaper i arkitektur och stadsbyggnad. Johan Rådberg kritiserar följderiktigt den moderna stadsplaneringen. Olle Svedberg hävdar att samtidens gestaltning karaktäriseras av principlöshet och att det urbana livet inte längre avspeglas i miljön på samma tydliga och förklarande sätt som förr. Texten speglar ett slags nostalgisk längtan tillbaka till en arkitektonisk guldålder med rötter i antiken.

Lars Marcus gör en historisk översikt över hur makten gestaltats i staden. Jerker Lundequist kritiserar arkitekturteorin som leverantör av förebilder, regler och kriterier för formgivning som anger hur praktiserande arkitekter bör lösa sina gestaltungsuppgifter. I artikeln gör han en serie reflektioner med utgångspunkt från Roger Scrutons kritik av modernismens arkitekturteorier. Eva Rudberg beskriver arkitekturmonografin som forskningsmetod. I centrum för metoden står personen, tiden och verket. Rudberg ser "verket" som bas för arkitekturmonografin. Personen bakom verket och tidsepoken bildar stödjande faktorer i metoden. Fördelen med arkitekturmonografin förklarar Runberg med metodens förmåga att bidra till konkreta och nyanserade bilder av historiska epoker. Att belysa arkitekturhistoriska idéer sedda genom upphovspersonen och dennes byggnadsverk ger därför en god grund för rika berättelser.

7. SLUTSATSER OCH DISKUSSION

Genomgången av texterna kan med kompletterande minnen från nyckelinformanter sammanföras i fem övergripande slutsatser om tidskriftens vetenskapliga ambitioner och inriktning på

arkitekturforskningen. Informanter är personer som under undersökningsperioden uppträder i nyckelroller som styrelse- och redaktionsmedlemmar.

7.1 En svensk forskningsmiljö tar form

För det första framgår att bildandet av tidskriften 1987 ingår i uppbyggnaden av en nationell forskarmiljö vid arkitekturskolorna i Sverige. Drivande bakom utvecklingen är disputerade arkitekturforskare från KTH/Arkitektur och Chalmers-Arkitektur. Två nyckelpersoner är Jerker Lundequist och Finn Werne. 1970-talets etablering av forskarutbildning vid skolorna bidrar till en miljö med doktorander och seniorforskare som har behov av ett kvalificerat forum för diskussion. Möjlighet till vetenskaplig publicering och krav på forskningsanknytning av grundutbildningen finns med i bakgrunden. Löfte om extern finansiering från Byggforskningsrådet (BFR) till utgivningen av tidskriften framträder som en utlösande faktor. Slutsatsen är det fanns flera samverkande behov och drivkrafter bakom bildandet av *Föreningen för Arkitekturforskning* med uppgift att ge ut en vetenskaplig tidskrift:

Tiden var mogen för en tidskrift med stöd av BFR. Forskningsrådet hade fått kritik och behövde göra något – stöd till en svensk vetenskaplig tidskrift passade bra in i sammanhanget. BFR hade dessförinnan inrättat en vetenskaplig nämnd som svar på kritiken. Nykvist vid BVN tänkte på idén om att skapa en vetenskaplig tidskrift för arkitekturforskning. Han hade en egen budget och kunde därför ekonomiskt stödja tidskriftprojektet... Inför utgivningen av tidskriften hade vi skickat en enkät till samtliga professorer vid arkitekturskolorna i Sverige och frågat hur de såg på behovet av en vetenskaplig tidskrift. De sågade idén. Men det hade vuxit fram en generation av disputerade arkitekturforskare som hade behov en tidskrift. Tidskriften startades trots professorerna motstånd och utvecklades som svar på behov och intern kritik. (Informant, 2016)

Att tidskriften har en svensk forskarmiljö i fokus framgår av språket. Från 1987 till och med 1991 publicerar tidskriften 117 artiklar som klassificerats som vetenskapliga. Av dessa är 109 (93%) skrivna på svenska, 4 är på engelska, 2 är författade på norska och 1 är på danska. Motsvarande språkliga dominans återfinns i publiceringen av debattartiklar och recensioner. Samtliga debatterande texter är på svenska. 42 av 44 recensioner är skrivna på svenska. Slutsatsen är att tidskriften ingår i framväxten av en nationell forskarmiljö med arkitekturskolorna som kunskapsbas. När denna uppfattats som säkrad tas nästa steg i utvecklingen av tidskriften.

Forskningens status framträder som oklar och ifrågasatt under uppbyggnadsskedet. Trots kravet på forskningsanknytning i utbildningen av arkitekter har doktorsexamen ett svagt meritvärde vid tillsättningen av akademiska tjänster vid arkitekturskolorna. Det har inte heller funnits någon större efterfrågan på forskarutbildade arkitekter hos arkitektkontoren. Redaktionen har försökt att balansera behovet av att legitimera arkitekturforskningen hos forskningsråd och universitetsorgan med en önskan om dialog med professionen. Relationen mellan skolornas akademiska forskning, arkitektarbetet och professionens kunskapsbehov framträder dock som problematisk under hela tiden som tidskriften är ett svenskt projekt.

7.2 Klassificeringen av texter i tidskriften – teman och framväxten av symposiet

För det andra visar genomgången av tidskriften att indelningen av texter i vetenskapliga artiklar, debattartiklar och recensioner är självklar vid starten för tidskriften. Så är fallet även om klassificeringen av manuskript i en handfull fall framträder som misstag. Skiljelinjen mellan

informerande texter, debattartiklar och vetenskapliga artiklar framstår ibland som flytande. Som svar på intern kritik skriver Jerker Lundequist en informerande text, klassad som debattartikel, om hur recensioner bör utformas. Tidskriftens redaktörer efterfrågar ständigt recensioner och debatterande texter i sina inledningar. Ett betydande antal avhandlingar recenserar av opponenter. Men tillgången på skrivande arkitekturforskare visar sig vara begränsad. Något behöver göras.

Tematiseringen av tidskriften blir ett sätt för redaktionen att lättare mobilisera forskargrupper med intresse i en särskild frågeställning. Redaktion hoppades samtidigt kunna locka fler läsare. Under sista året som svenskt projekt införs speciella temaredaktioner. Tidskriftens innehållsmässiga variation kan sannolikt förklaras av tematiseringen och redaktionens geografiska rörlighet med återkommande förflyttningar mellan Stockholm, Göteborg och Lund. Publicering av texter i teman har också med finansieringen att göra. Enligt informanterna visade det sig lättare att få externa medel till tidskriften när artiklar tog upp ett tydligt avgränsat ämne. Basfinansieringen från Byggforskningsrådet behövde hela tiden kompletteras med andra medel för att täcka utgivningen.

Att de vetenskapliga manuskripten stått i centrum för tidskriften ligger i sakens natur. Publiceringarna baseras på forskningsprojekt, föreläsningar och inbjudan till forskare från andra discipliner. För de två första årens publiceringar – 1987 och 1988 – är det föreläsningar i samband med föreningens årsmöten som omvandlas till vetenskapliga artiklar i tidskriften. 1989 arrangerar föreningen ett symposium om gestaltning med presentationer av paper som utmynnar i vetenskapliga artiklar. En tradition skapas. Symposier blir ett återkommande och viktigt inslag i föreningens verksamhet som gör det möjligt för forskare att diskutera sina forskningsprojekt i ett kvalificerat sammanhang. Jämsides fungerar symposierna som leverantör av vetenskapliga manuskript för granskning och publicering i tidskriften.

Symposiet som bas för vetenskapliga artiklar sågs fram emot med stor entusiasm. Det fanns ett sug efter ett relativt tvärvetenskapligt symposium där man kunde sätta sig in i varandras teman. Det fanns stor förhoppning om att symposiet skulle lyfta forskningen framåt. (Informant, 2016)

Jag tror att symposierna varit viktiga för samarbetet mellan skolorna och så småningom inom Norden. Symposierna har också varit viktiga för att samla medlemmarna till årsmöten. Vem till åka över halva Sverige bara för att gå på årsmöte. (Informant, 2016)

Slutsatsen är att redaktionens ständiga uppmaningar till målgruppen att skicka in artiklar, debatterande texter och recensioner visar på en brist i forskarmiljön som behövde avhjälpas. Alternativt var ambitionerna för höga. Ägar- och driftsformen erbjuder en möjlighet till förnyelse och fördjupning av forskningsfältet. Organisationen bakom tidskriften – *Föreningen för Arkitekturforskning* – måste genomföra årliga årsmöten. Det är ett krav. Symposierna gjorde det naturligt för föreningen att kombinera traditionella årsmötesförhandlingar med en utåtriktad verksamhet som kunde antas attrahera en vidare krets av forskare.

7.3 Den vetenskapliga rådgivningen till granskare och författare tar tid

Genomgång av tidskriften visar för det tredje att det finns en betydande spridning i redigering, innehåll och form på vetenskapliga manuskript. Grundkravet för att artiklar ska klassificeras som vetenskapliga är att manuskripten granskats och godkänts av två för författaren anonyma granskare. Men det finns inga anvisningar om texternas logiska struktur eller hur resultat och referenser ska redovisas. Genomgående saknar artiklarna abstract med nyckelord. En närmare granskning av artiklarna visar också att författarna använder sig av två olika referenssystem för redovisning av citat och källor. På denna punkt intar redaktörerna i Stockholm, Göteborg och Lund en liberal hållning. Den enda tydliga hänvisning som finns anger hur referenser ska göras till artiklar publicerade i den egna tidskriften. I övrigt saknas anvisningar om manuskriptens vetenskapliga uppläggning och innehåll. Däremot finns det utförliga föreskrifter som talar om att författare ska redovisa vilken datortyp (PC eller Mac) och ordbehandlingsprogram som använts. Exempel på svar från nyckelpersoner som belyser den vetenskapliga rådgivningen är:

Det var Jerker Lundequist och jag som utvecklade policyn för tidskriften. Eftersom vi inte hade några pengar var vi tvungna att ha en slags ambulerande verksamhet, ansvaret för utgivningen av tidskriften måste gå runt i forskningsmiljöerna... Behovet av instruktioner växte fram som svar på kritik och efter interna diskussionen. I början förlitade sig redaktionen på granskarnas allmänna kompetens och förmåga att bedöma texternas vetenskapliga kvalitet. På samma sätt fanns det bara en allmän instruktion till potentiella författare för hur texterna skulle levereras. (Informant, 2016)

Kompetens/kunskap att bedöma respektive artikel och tid/intresse att göra det inom rimlig tidsfrist (låg bakom valet av granskare). Så vitt jag minns kunde vi inte upprätthålla några formella kompetenskrav. Kretsen av personer med formell kompetensprövning bakom sig var inte tillräckligt stor. (Informant, 2016)

Kravet på en vetenskaplig artikel är ju att den ska ha granskats och godkänts för publicering och det bör ju vara huvudinnehållet i en vetenskaplig tidskrift. Att tidskriften skulle innehålla recensioner var väl också givet... Debattsektionens status var nog lite mer oklar... Men egentligen blev det ofta så att artiklar som ansågs lite svaga ur vetenskaplig synpunkt hamnade under debatt. Det var nog ingen officiell linje, men jag vet att det förekom... Jag har själv skrivit två (kanske fler) debattinlägg som hamnat under vetenskapliga artiklar. Kanske var det någon som vill hålla mej på gott humör. (Informant, 2016)

Det vetenskapliga ansvaret för publiceringen av texter i tidskriften har en kollektiv karaktär under hela undersökningsperioden. Chefredaktör saknas. Redaktionssekreteraren fungerar som en sammanhållande kraft. Ansvaret ligger på styrelsen och redaktionen som flyttar mellan Stockholm, Göteborg och Lund. Slutsatsen är att den geografiska rörligheten bidrar till att variationen i sättet att redovisa referenser i vetenskapliga manuskript kvarstår i tidskriften under de första fem åren. Det sista nummet av *Tidskriften för Arkitekturforskning* kan användas som belysande exempel. Numret innehåller 12 vetenskapliga artiklar. De två första manuskripten av Göran Lindahl och Johan Rådberg har referenser enligt Oxfordsystemet; källor redovisas som noter i slutet av artiklarna. Det tredje manuskriptet av Tage Wiklund tillämpar Harvardsystemet. I detta fall redovisas referenser löpande i texten med författare, årtal och sidhänvisning inom parantes. Använd litteratur presenteras i bokstavsordning i slutet av artikeln. Omkring hälften av författarna i numret använder sig av Harvardsystemet. Tre av artiklarna som

klassificerats som vetenskapliga saknar förteckning över refererad litteratur, vilket får anses förvånande då författarna hänvisar till böcker i sina texter. Förklaringen kan delvis sökas i det faktum att tidskriften saknar tydliga anvisningar. Såväl redaktörer som granskare har uppenbarligen värderat manuskript med hänsyn till deras läsvärde – inte utifrån redovisningen av referenser. Slutsatsen är den vetenskapliga forskarmiljön bakom tidskriften inte känt något större behov av att likrikta texterna. Samtliga relevanta referenssystem har godtagits av redaktionen.

7.4 Att spegla sig i andras ögon

För det fjärde visar genomgången av tidskriften att redaktionen vid flera tillfällen efterfrågat externa synpunkter på arkitekturforskningen, framför allt att från filosofer och vetenskapsteoretiker. Redaktionen har i inbjudan bett dem att reflektera över arkitektur som professionell praktik och forskningsfält. Det är typiskt för nya forskningsområden som söker sin identitet. Arkitekturforskarna har genom inbjudan önskat bredda och fördjupade sina insikter om kunskapsobjektet; arkitekturforskning. Inbjudningarna kan tolkas som ett sökande efter strategier i syfte att främja arkitekturforskningens vetenskapliga status och legitimitet inom universitet. Men det finns också en mer pragmatisk sida av inbjudningarna. Dels sammanfaller efterfrågan på externa synpunkter med en diskussion om arkitekturforskningens roll i nya samhällsutmaningar som har ekologiska rötter. Dels är inbjudningarna ett svar på finansiärernas krav på att arkitekturforskningen ska vara relevant och nyttig i samhället.

Det är framför allt begreppsliga och vetenskapsteoretiska aspekter som redaktionen efterfrågat när forskare från andra discipliner blivit inbjudna att skriva artiklar i tidskriften. Fem nyckelbegrepp återkommer i inbjudan; utvärdering, utvecklingsarbete, vetenskap, konst och arkitektur. En orsak till inbjudan att diskutera utvärdering som begrepp är att Byggforskningsrådet granskat forskningsprojekt vid arkitekturskolorna som beviljats medel. Skolorna har blivit utsatta för extern granskning. Intresset för utvärderingens teori, metodik och praktik svarar således i detta fall mot ett internt behov av att veta mer om finansiärens inställning till genomförda forskningsprojekt och omvärldens syn på forskningen vid arkitekturskolorna. Debatten om konstnärligt utvecklingsarbete i tidskriften som design- och arkitekturforskning kan kopplas till kravet på forskningsanknytning av grundutbildning och att skolorna ska bedriva forskning och forskarutbildning. Idén om forskning på konstnärlig grund kan ses som ett uttryck för en önskan att utveckla arkitekturforskningen på dess egna villkor. Denna tes har emellertid resulterat i flera olika tolkningar av arkitekturforskningens mål och medel hos inbjudna filosofer och vetenskapsteoretiker. Också internt bland arkitekturforskare är idén om en utveckling av forskningen på ”egna villkor” en svårtolkat krav.

7.5 Nordisering – ett utvidgat forskningslandskap

För det femte visar genomgången av tidskriften att forskarmiljön i Sverige tidigt framstår som för liten med åtföljande behov av att utvidga målgruppen. Lösningen heter ”nordisering”. Redan vid föreningens andra årsmöte 1998 diskuteras omvandlingen av tidskriften till ett nordiskt projekt. Styrelsen får uppdrag att undersöka möjligheten att ge ut tidskriften på svenska, norska, danska och engelska. 1991 utvidgas föreningen med kontaktpersoner i Finland (Hilkka Lethtonen och Anja Kervanto Nevanlinna), Danmark (Erik Nygaard, Jörgen Sestoft, och Fritz Sigrist) och Norge (Karl Otto Ellefsen och Inger-Lise Saglie). 1992 beslutar årsmötet att

göra tidskriften till angelägenhet för arkitekturforskare i Sverige, Danmark, Norge och Finland. Det är både ett sätt att bidra till spridningen av arkitekturforskning och samtidigt stärka dess vetenskapliga kvalitet. Parallellt antas att kretsen av skrivande arkitekter ökar och förhoppningsvis genererar ny energi in i föreningen.

Sverige var tidigt ute med forskning vid arkitekturskolorna. Vi ville sprida arkitektforskningen och tog kontakt med våra nordiska kollegor... Danmark hade genomfört en universitetsreform som ställde krav på forskarutbildning och såg att tidskriften skulle vara en stor tillgång som gav möjlighet till publicering. (Informant, 2016)

Sverige är ett litet land och det fanns en tanke om att få till stånd en större kritisk massa för artiklar, kritik och diskussion... Att nordisera var nog en ganska självklar sak som alla kände en viss entusiasm över... Vi visste att nordiska rådet gav tidskriftsstöd... Jag slet med ansökningar under flera år och det gav ju resultat. Detta var kanske avgörande för möjligheten till nordisering. (Informant, 2016)

När vi hade gjort ett antal nummer började antalet skribenter tryta, vi insåg också att andra tidskrifter hade större fysisk massa bakom sig än vi hade i Sverige. Därför tänkte vi att Norden kunde vara ett bra forum, språken kunde vara nordiska och engelska, då skulle vi också bli mer internationella vilket började ses som en fördel. Fram till dess skrev nästan alla arkitekturforskare i Sverige på svenska. (Informant, 2016)

Planerna på en nordisering sammanfaller i tiden med ett behov av att klargöra styrelsens roll och ansvar i relation till huvudredaktion och temaredaktörer. Slutsatsen är att utvidgningen och förnyelsen av redaktionell policy ingår i två processer som verkar i samma riktning. Kritiken mot klassificeringen av texter leder till utredningar om redaktionella principer. Korta informerande texter har rubricerats som vetenskapliga artiklar, vilket medförde att årsmötet 1992 gav styrelse och redaktion i uppdrag att göra en tydligare klassificering av texter och att reorganisera granskningen av inlämnade manuskript (Protokoll från årsmöte 1992-03-06). Enligt utredningen ska styrelsen ha det slutliga ansvaret för tidskriften. Redaktionen får utse granskare och temaredaktörer. Granskarnas uppgift är att värdera manuskriptens vetenskapliga kvalitet och ge råd till författarna. Redaktionen ska i samråd med styrelsen avgöra om manuskripten ska underkännas, godkännas eller genomgå revideringar inför publiceringen. Så här beskriver några informanter framväxten av tidskriftens redaktionella policy:

Styrelsen svarade för utvecklingen av policy för tidskriften och nordiseringen av föreningen. Det var också styrelsen som handlade klagomål och extern finansiering genom ansökningar. Redaktionen svarade för förslag till teman och granskningen av texter. (Informant, 2016)

Det var genom kritik och intern debatt som kvalitetssäkringen av artiklarna utvecklades. Denna fråga kom tidigt upp till diskussion. Ansvaret förtydligas och vi fick en ordning som såg ut så här: Först gjorde redaktionen en preliminär bedömning av inkomna texter. Därefter gick manuskript tänkbara för publicering till redaktionskommittén som granskade texterna och lämnade synpunkter. Texterna gick sedan tillbaka till redaktionen som antingen beslutade om avslag eller revidering. Ibland kunde texterna bli föremål för flera revideringar. Godkända texter publiceras sedan i tidskriften. (Informant, 2016)

Litteratur

Tidskrift för Arkitekturforskning, 1987:1
Tidskrift för Arkitekturforskning, 1987:2
Tidskrift för Arkitekturforskning, 1988:3
Tidskrift för Arkitekturforskning, 1988:4
Tidskrift för Arkitekturforskning, 1989:1/2
Tidskrift för Arkitekturforskning, 1989:3
Tidskrift för Arkitekturforskning, 1989:4
Tidskrift för Arkitekturforskning, 1990:1/2
Tidskrift för Arkitekturforskning, 1990:3
Tidskrift för Arkitekturforskning, 1990:4
Tidskrift för Arkitekturforskning, 1991:1
Tidskrift för Arkitekturforskning, 1991:2
Tidskrift för Arkitekturforskning, 1991:3
Tidskrift för Arkitekturforskning, 1991:4

Protokoll

Protokoll fört vid konstituerande möte i *Föreningen för Arkitekturforskning* den 3:e oktober 1987, *Föreningen för arkitekturforskning*.
Verksamhetsberättelse för perioden den 3:e oktober 1987 till den 7:e juni 1987. *Föreningen för Arkitekturforskning*.
Årsmöte, seminarier och fest på arkitekturskolan i Lund. *Föreningen för Arkitekturforskning*.
Protokoll fört vid föreningens årsmöte i Lund den 7:e juni 1988. *Föreningen för Arkitekturforskning*.
Protokoll från styrelsemöte den 30:e november 1988 i Gävle. *Föreningen för Arkitekturforskning*.
Protokoll från styrelsemöte (sammanträde) den 8:e november på SIB 1989 i Lund. *Föreningen för Arkitekturforskning*.
Verksamhetsplan för året 1991. *Föreningen för Arkitekturforskning*.
Protokoll fört vid årsmöte den 6:e mars 1992 på SBI i Hörsholm. *Nordisk Förening för Arkitekturforskning*.
Stadgar för Nordisk förening för arkitekturforskning antagna vid årsmötet 6:e mars 1992. *Nordisk Förening för Arkitekturforskning*.

Informanter

Följande forskare med centrala positioner i tidskriften under 1987-1991 har redovisat sina minnesbilder:

Christina Axelsson Lindgren, Sveriges Landbruksarkitektur, Landskapsarkitektur
Kerstin Baurup, Lunds Tekniska Högskola, Arkitektur
Jan Eriksson, Statens Institut för Byggnadsforskning
Jonas Göransson, Chalmers Tekniska Högskola, Arkitektursektionen
Lars Jadelius, Chalmers Tekniska Högskola, Arkitektursektionen
Jan Paulsson, Chalmers Tekniska Högskola, Arkitektursektionen
Björner Torsson, Kungliga Tekniska Högskolan, Arkitekturskolan
Finn Werne, Chalmers Tekniska Högskola, Arkitektursektionen senare verksam vid Lunds Tekniska Högskola, Arkitektur

Protokoll fört vid konstituerande möte i FÖRENINGEN FÖR
ARKITEKTURFORSKNING den 3 oktober 1987

- §1 Mötet öppnades av Jonas Göransson.
 §2 Till ordförande för mötet valdes Jonas Göransson, till sekreterare Anna Östnäs, till rösträknare Anne Marie Wilhelmsen Boris Schönbeck och till justeringspersoner Solveig Schulz och Jan Ahlin.
 §3 Ett utsänt förslag till stadgar föredrogs och diskuterades. Stadgar för föreningen antogs med följande lydelse:

Stadgar för FÖRENINGEN FÖR ARKITEKTURFORSKNING antagna vid konstituerande möte den 3 oktober 1987

- §1 Ändamål Föreningen för arkitekturforskning är en ideell förening. Dess ändamål är att utveckla arkitekturforskningen inom olika discipliner genom vetenskaplig debatt och information om forskningsresultat.
- §2 Medlemmar Föreningen är öppen för enskilda och organisationer, som vill främja föreningens ändamål.
- §3 Tidskrift Föreningen ger ut Tidskrift för arkitekturforskning.
- §4 Konferenser Föreningen ordnar vetenskapliga konferenser.
- §5 Verksamhetsår Föreningens verksamhetsår är kalenderåret.
- §6 Årsmöte Kallelse till årsmötet skall ske skriftligen minst tre veckor före utsatt datum. 15/4
 Vid årsmötet skall följande ärenden behandlas:
 1. Fråga om mötets behöriga utlysande
 2. Val av ordförande vid mötet
 3. Val av två justeringspersoner
 4. Styrelsens berättelse för föregående år (redovisning av bl a tidskriftens verksamhet och ekonomi)
 5. Revisorernas berättelse
 6. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen
 7. Behandling av andra av styrelsen eller övriga medlemmar väckta frågor (fastställande av medlemsavgifter, ämnen för kommande konferenser mm)
 8. Val av ordförande, vice ordförande, sekreterare, kassör och övriga styrelsemedlemmar
 9. Val av ansvarig utgivare och redaktionskommitté för tidskriften
 10. Val av två revisorer och två suppleanter
 11. Val av valberedning på tre personer
 12. Beslut om tid och plats för nästa årsmöte
 13. Övriga frågor
- §7 Styrelse Styrelsen skall bestå av nio ledamöter. Styrelsen är beslutsmässig om minst fem ledamöter är närvarande. Ordföranden har utslagsröst.

- §8 Ändring av stadgar Ändring av dessa stadgar kan endast ske på ordinarie årsmöte. Förslag till ändring skall aviseras i kallelsen.
- §9 Upplösning av förening-
en Beslut om upplösning av föreningen fattas av två på varandra följande årsmöten, varvid också beslutas om föreningens tillgångar.
- §10 Extra årsmöte Medlemmarna kallas till extra årsmöte om styrelsen så beslutar eller om minst en fjärdedel av medlemmarna så önskar.

§4 På förslag av valberedningen valdes följande styrelse:

Finn Werne, ordförande
Jerker Lundequist, vice ordförande
Sten Gromark, sekreterare
Jan Eriksson, kassör
Thomas Hellquist
Eva Öresjö
Johan Mårtelius
Anna Östnäs
Bo Bergman

§5 På förslag av valberedningen valdes Jerker Lundequist till ansvarig utgivare för tidskriften och en redaktionskommitte bestående av följande personer:

Jonas Göransson CTH	Jan Ahlin KTH
Sten Gromark CTH	Jerker Lundequist KTH
Jan Paulsson CTH	Kjell Krona KTH
Christina Redvall CTH	Johan Mårtelius KTH
Finn Werne CTH	Björner Torsson KTH
Anna Östnäs CTH	Louise Gaunt SIB
Bo Bergman LTH	Jan Eriksson SIB
Thomas Hellquist LTH	Maria Nordström SIB
Jan Janssen LTH	Bengt Sjöblom Konstfack
Eva Öresjö LTH	Kenneth Orrbäck Konstindustriskolan
Kristina Axelsson-Lindgren SLU	Sture Balgård KKH

§6 Tillrevisorer valdes Dick Urban Vestbro och Agneta Sundberg och till revisorssuppleanter Jan Ahlin och Jadwiga Krupinska.

§7 Till valberedning valdes Lilian Andersson, Hjördis Kristenson och Björner Torsson.
Valberedningen uppmanades att arbeta för att sammansättningen av nästa års redaktionskommitté bättre representerar olika ämnen och forskningsinriktningar inom arkitekturforskningen.

§8 Medlemsavgiften för året fastställdes till 150 kronor.

§9 Styrelsen uppmanades att ta reda på intresset för ämnen för kommande konferenser under den efterföljande middagen och på andra sätt.

§10 Nästa årsmöte skall hållas i Lund före utgången av vårterminen 1988.

§11 Ordförande tackade deltagarna för visat intresse och avslutade mötet.

mötets ordförande:

Jonas Göransson
Jonas Göransson

vi protokollet:

Anna Östnäs
Anna Östnäs

justeras:

Solveig Schulz
Solveig Schulz

Jan Ahlin
Jan Ahlin

bilaga: närvarolista från mötet

NORDISK FÖRENING FÖR ARKITEKTURFORSKNING

Protokoll från årsmöte 1992-03-06 på SBI i Hörsholm

Närvarande:

Niels Albertsen, AAA, Århus
Freddy Avnby, Byfornylsesselskabet, Köpenhamn
Kerstin Barup, LTH-A, Lund
Basam Behsh, LTH-A, Lund
Flemming Christensen, SBI, Hörsholm
Halina Dunin-Woyseth, AHO, Oslo
Johannes Exner, AAA, Århus
Ulrik Friis Bugge, Arkitektskolan, Konstakademien, Köpenhamn
Thorbjörn Hansen, NBI, Oslo
Hans Jacob Hansteen, UNIT-NTH, Trondheim
Eva Hultman, SBI, Hörsholm
Lars Jadelius, CTH-A, Göteborg
Sigrun Kaul, Nordplan, Stockholm
Anne Kappel Hansen, KA, Köpenhamn

Inge Mette Kirkeby, AAA, Århus
Birgit Krantz, LTH-A, Lund
Hilkka Lehtonen, VTT, Espoo, Finland
Jerker Lundequist, KTH-A, Stockholm
Gunilla Millisdotter, LTH-A, Lund
Ljubomir Mladenovic, LTH-A, Lund
Erik Nygaard, AAA, Århus
Tarkko Oksala, TKK, Helsingfors
Hans Ponnert, RAÄ, Stockholm
Christina Redvall, CTH-A, Göteborg
Fritz Sigrist, SBI, Hörsholm
Tore Tallqvist, TTKK, Tammerfors
Kirsten Utoft, KA, Köpenhamn
Dick Urban Vestbro, KTH-A, Stockholm
Gunnar Weissappel, ark.stud, Island
Tomas Wikström, LTH-A, Lund

§ 1. Öppnande av mötet

Föreningens ordförande Birgit Krantz hälsade de närvarande välkomna och förklarade årsmötet öppnat.

§ 2. Mötets behöriga utlysande

Kallelsen godkändes och mötet förklarades vara utlyst i laga ordning.

§ 3. Val av ordförande, sekreterare och justeringspersoner för mötet

Fritz Sigrist valdes till ordförande, Kerstin Barup till sekreterare, Torbjörn Hansen och Tomas Wikström valdes till justeringspersoner för mötet.

§ 4. Fastställande av dagordning

Dagordningen fastställdes med följande tillägg:

Förslag till arbetsfördelning i styrelsen (utarbetat av AU och reviderat vid styrelsemöte 1991-11-07) läggs under punkt 13.

Motion från Dick Urban Vestbro ang. behandling av vetenskapliga artiklar behandlas under övriga frågor.

§ 5. Styrelsens årsberättelse (verksamhet och ekonomi)

Birgit Krantz redogjorde för till de närvarande i årsmötet utdelad årsberättelse.

Man beslöt att till berättelsen lägga antalet medlemmar i föreningen.

Lars Jadelius redogjorde för balans- och resultaträkning för 1991.

Årsberättelserna för verksamhet och ekonomi godkändes.

§ 6. Revisionsberättelse

Ingen av revisorerna var närvarande, varför Dick Urban Vestbro och Birgit Krantz redogjorde för berättelsen. Vestbro förklarade att antalet styrelsemöten minskat på grund av den nya ordningen med redaktion och arbetsutskott. Krantz förklarade tidsbristen som uppstått angående de sent lämnade berättelse och plan beträffande verksamheten.

En fråga om annonsprinciper besvarades med att föreningen idkar utbytesannonsering med andra tidskrifter och inte har något emot annonser i tidskrift för arkitekturforskning.

Minskningen av antalet prenumeranter konstaterades samtidigt som förväntan om fler prenumeranter med anledning av nordiseringen finns hos kassören.

Revisionsberättelsen godkändes av mötet.

§ 7. Ansvarsfrihet för den avgående styrelsen

Styrelsen beviljades ansvarsfrihet för perioden.

§ 8. Val av ordförande, vice ordförande, sekreterare och kassör

Tomas Wikström förde valberedningens talan.

Mötet valde enligt beredningens förslag:

Birgit Krantz, LTH-A valdes till ordförande.

Jerker Lundequist KTH-A valdes till vice ordförande.

Kerstin Barup LTH-A valdes till sekreterare.

Lars Jadelius CTH-A valdes till kassör.

§ 9. Val av övriga styrelsemedlemmar (inkl. suppleanter)

Man beslöt att välja enligt valberedningens förslag kompletterat med Fritz Sigrist som suppleant:

Ordinarie styrelseledamöter:

Freddy Avnby, SBI

Birgit Cold, NTH

Karl-Otto Ellefsen, NTH

Jan Eriksson, SIB, Gävle

Bengt Etzler, KTH

Hilkka Lethonen, VTT

Maria Nordström, SIB, Lund

Finn Werne, CTH-A

Suppleanter:

Nils Albertsen, Aarhus

Hans Bjur, CTH-A

Anja Kervanto Nevanlinna, Helsingfors

Erik Nygaard, Aarhus

Harriet Ryd, KTH-A

Fritz Sigrist, SBI

Thomas Thiis-Evensen, Oslo

§ 10. Utseende av ansvarig utgivare för tidskriften

Jerker Lundequist valdes om till ansvarig utgivare.

§ 11. Val av två revisorer och två suppleanter

Val gjordes enligt valberedningens förslag:

Ordinarie revisorer:

Jan Ahlin, KTH-A

Johan Rådberg, KTH-A

Revisorsuppleanter:

Jadwiga Krupinska, KTH-A

Lennart Nord, SLU

§ 12. Val av valberedning

Följande valberedning valdes:

Halina Dunin-Woyseth, Norge

Inge-Mette Kirkeby, Danmark

Dick Urban Vestbro, Sverige (sammankallande)

Birgit Krantz lämnade följande budskap till den nya valberedningen inför dess kommande arbete:

Förnya revisorsgruppen och styrelsen så att dessa får en jämnare nordisk arbetsfördelning.

§§ 13, 14 Verksamhetsplan 1992, budget för 1992

Punkt 13 och 14 slogs samman p g a innehållsmässigt sammanhang.

Dick Urban Vestbro redogjorde för den utlämnade verksamhetsplanen där han menade att nordiseringen och aktiveringen av kontaktpersonerna är de viktigaste punkterna.

Birgit Krantz meddelade att stiftelsefrågan är komplicerad eftersom institutioner och skolor i Sverige inte får ingå i stiftelser.

Hilkka Lehtonen erbjöd sig undersöka möjligheterna angående förhållandet ekonomi - stiftelsebildning i Finland.

Christina Redvall meddelade teman för tidsskriften 1992:

nr 1: Livsformer (i tryck i dagarna)

nr 2: Nordisk arkitekturforskning (inkl. redovisningar från det pågående symposiet)

nr 3: Uppsamlingsnummer (kvarvarande icke publicerat material)

nr 4: Byggnadsvård

Lars Jadelius efterlyste abstracts (av avhandlingar) och recensioner av böcker.

Erik Nygaard lämnade temaförslaget "Krisen i byggeriet"

Birgit Krantz lämnade temaförslag "Arkitektur och socialt kön"

Freddy Avnby lämnade temaförslag "Hur ingår arkitekturritningar i forskningen"

Lars Jadelius påpekade att man i tidskriften söker debatt och intressanta aktuella artiklar, varför temaartiklarna framöver inte bör bli helt dominerande. Dessutom kan symposier tjäna som underlag för innehållet menade Sigrun Kaul.

Birgit Krantz redogjorde för utlämnat förslag till arbetsfördelning mellan styrelse och arbetsutskott vilket lades till handlingarna.

Lars Jadelius framlade budgetförslag för 1992 samt finansieringsplan och löpande budget.

Dick Urban Vestbro menade att föreslagna 10000 kronor för marknadsföring är väl lite samt föreslog som övriga bidrag 50000 kronor från vardera landet i föreningen.

Man beslöt att godkänna budgeten med riktning mot att öka marknadsföringen och stimulera till att 50000 kronor kommer som bidrag från varje land i föreningen.

§ 15. Stadgeändringar med anledning bl a av nordiseringen och namnbyte för tidskriften

Förslag till stadgeändringar hade utlämnats och diskuterades.

Följande beslöts:

Rubriken för stadgarna skall vara:

"Stadgar för Nordisk Förening för Arkitekturforskning"
vilket innebär att namnet på föreningen måste ändras.

Paragraf 1 Ändamål ändras enligt följande:

"Föreningen för arkitekturforskning är en ideell föreningen. Dess ändamål är att utveckla arkitekturforskningen inom och mellan olika discipliner genom vetenskaplig debatt och information om forskningsresultat."

Paragraf 3 Tidskrift ändras enligt följande:

"Föreningen ger ut en tidskrift för arkitekturforskning."

Paragraf 8 Redaktionellt ansvar stryks helt.

§ 16. Nästa årsmöte

Jerker Lundequist lämnade förslaget att hålla nästa årsmöte i Karlskrona med Boverket som värd (Louise Nyström på Boverket hälsade föreningen välkommen till Karlskrona) och med innehåll där lärare och forskare från de baltiska länderna inbjuds. Förslag till tema skall utarbetas liksom plan för rundvandring i Karlskrona. Tidpunkten föreslogs bli en veckohelg i mars månad 1993.

Oslo föreslogs som alternativ 2. Halina Dunin-Woyseth erbjöd sig undersöka denna möjlighet.

Mötet beslöt att i första hand hålla årsmötet i Karlskrona enl. ovan, i andra hand i Oslo.

§ 17. Övriga frågor

Motion från Dick Urban Vestbro angående behandling av vetenskapliga artiklar.

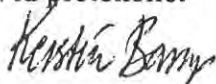
Vestbro presenterade motionen om att föreningen inte lever upp till målsättningen med granskningsförfarande som man beslutat om. En uppdelning av tidskriften i delar med olika karaktär föreslogs.

Mötet beslutade att rekommendera redaktionen att ta in förslagen i sitt vidare arbete i frågan.

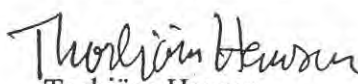
§ 18. Avslutning

Fritz Sigrist tackade de många deltagarna i mötet och förklarade detta avslutat.

Vid protokollet

Kerstin Barup

Protokollet justeras

Torbjörn Hansen

Tomas Wikström

Stadgar för Nordisk förening för arkitekturforskning

antagna vid årsmöte 6 mars 1992

Ändamål

§1 Föreningen för arkitekturforskning är en ideell förening. Dess ändamål är att utveckla arkitekturforskningen inom och mellan olika discipliner genom vetenskaplig debatt och information om forskningsresultat.

Medlemmar

§2 Föreningen är öppen för enskilda och organisationer, som vill främja föreningens ändamål.

Tidskrift

§3 Föreningen ger ut en tidskrift för arkitekturforskning.

Konferenser

§4 Föreningen ordnar vetenskapliga konferenser.

Verksamhetsår

§5 Föreningens verksamhetsår är kalenderåret.

Årsmöte

§6 Årsmötet ska hållas senast i mars varje år. Kallelse till årsmöte skall ske skriftligen minst tre veckor före utsatt datum. Vid årsmötet skall följande ärenden behandlas:

1. Fråga om mötets behöriga utlysande
2. Val av ordförande vid mötet
3. Val av två justeringspersoner
4. Styrelsens berättelse för föregående år (redovisning av bl a tidskriftens verksamhet och ekonomi)
5. Revisorernas berättelse
6. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen
7. Behandling av andra av styrelsen eller övriga medlemmar väckta frågor (fastställande av medlemsavgifter, ämnen för kommande konferenser mm)
8. Val av ordförande, vice ordförande, sekreterare, kassör och övriga styrelsemedlemmar
9. Val av ansvarig utgivare för tidskriften
10. Val av två revisorer och två suppleanter
11. Val av valberedning på tre personer
12. Beslut om tid och plats för nästa årsmöte
13. Övriga frågor

Styrelse

§7 Styrelsen skall bestå av minst sju ledamöter. Styrelsen är beslutsmässig om minst hälften av ledamöterna är närvarande. Ordföranden har utslagsröst.

Ändring av stadgar

§8 Ändring av dessa stadgar kan endast ske på ordinarie årsmöte. Förslag till ändring skall aviseras i kallelsen.

Upplösning av föreningen

§9 Beslut om upplösning av föreningen fattas av två på varandra följande årsmöten, varvid också beslutas om föreningens tillgångar.

Extra årsmöte

§10 Medlemmar kallas till extra årsmöte om styrelsen så beslutar eller om minst en fjärdedel av medlemmarna så önskar.

Verksamhetsplan för 1992-1993

antagen vid årsmöte 6 mars 1992

1. Fortsatt nordisering

- agera för fler kontaktpersoner i olika länder
- aktivera dessa till att värva prenumeranter och bidra till tidskriften
- sök få redaktion, AU, temareaktioner med nordisk sammansättning
- utse fler granskare från andra länder än författarens

2. Satsa mer på marknadsföring och ansökan om medel för nordisering

Utred frågan om bildande av stiftelse och om permanent finansiering
Utnyttja prenumerantstocken från nedlagda Magasin Tessin

3. Anordna symposium om arkitekturkritik

Sträva efter föreningens medverkan i stora konferenser (t ex IAPS)

4. Styrelsemöten: ett kortare i samband med årsmötet, två heldagssammanträden i samband med något annat arrangemang samt ett à två per telefon (ett styrelsemöte bör ordnas i samband med konferens om designteori i Göteborg i maj 92 och/eller i Uleåborg i juni 92)